

CANKARJEV GLASNIK

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: Ivan Jontez

Upravnik: Ludvik Medvešek

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

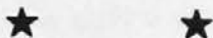
CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio,
under the Act of March 3, 1879

Subscription Rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50
4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: Ivan Jontez

Manager: Ludvik Medvesek

Usebina

Etbina Kristan: Vojna in slovanstvo	225
Ivan Jontez: Moč duše (pesem)	234
Od srca do srca (zahvalno pismo Etbina Kristana)	234
Milan Medvešek: O sodobni Rusiji	236
Ivan Molek: Zadeva kritike	239
Wolf-Jauch: Pokopališki župnik	241
Frank Česen: Deset tisoč morskih prašičkov	245
I. J.: Dve sestri	247

KNJIŽEVNOST

A MAN FROM THE BALKANS (*Mož z Balkana*). *Povest. Spisal Emilian Glocar, prevedla v angleščino Fern Long. Izdala in založila založba Dorrance & Company, Inc., Philadelphia. Cena v platno vezani knjigi (189 strani) \$1.75.*

Emilian Glocar je bil rojen leta 1906 v Moravski, a je odšel še kot mladenič na slovenski jug, kjer je študiral bogoslovje v Belgradu in Sarajevu. Tam se mu je srbsko ljudstvo tako priljubilo, da mu je sklenil posvetiti svoje življensko delo, tako kot pisatelj kot duhovnik. Kot pisatelj je vzbudil pozornost, ko je bilo leta 1936 na mednarodni literarni tekmi v Pragi nagrajeno njegovo delo "Med dvema pomladima." Štiri leta pozneje se je udeležil literarne tekme, ki jo je razpisala Vseučilišna založba v Pragi in njegov roman "Gora" je dobil prvo nagrado. Pozornosti ni vzbudil le z izrednimi liki, ki jih je portretiral v svojih delih, temveč tudi s svojim samoniklim načinom izražanja, slogom in kompozicijo. Praški kritiki so ga primerjali s slavnim francoskim romantikom Jeanom Gionom. Leta 1939 se je pisatelj preselil v Ameriko. Živi v Clevelandu, kjer je pop pravoslavne cerkve na Vzhodni 35. cesti.

To je njegovo prvo delo, prevedeno v angleščino. "Mož z Balkana" je zgodba srbskega hribovca Alekseja, čigar življenska pot se vije v zanimivih vijugah iz srbskih hribov v Kanado in naposled v Združene države, kjer se nazadnje ustavi v Clevelandu, si tu ustanovi svoj dom in vzgoji številno družino.

Povest se začne razpletati v sedanjosti na clevelandski Vzhodni 113. Aleksejeva družina praznuje 70. rojstni dan svojega družinskega poglavarja. Aleksej sedi za mizo, motri svoje otroke in vnuke in premišlja. Ena njegovih hčera zaigra na klavir. Aleksej modruje pri sebi: Kdo bi si mislil, da bo nekoč njegova hči igrala na klavir? Hči Alekseja, ki je prišel z gorskih pašnikov Balkana! In Aleksej nena doma občuti silno hvaležnost do svoje nove domovine Amerike, ki je to omogočila.

Pomenek se začne sukati okrog vojne. Na vrsto pride popisovanje tujcev. Eden sinov podraži očeta, ki se ni nikdar potrudil, da bi si pridobil ameriško državljanstvo, da ga utegnejo oblasti prišteti med "petokolonce." Aleksej ne razume šale ter se razburi. Otroci mu skušajo pojasniti, kaj pomeni popisovanje tuj-

cev in kaj izraz petekolonec. Toda Alekseju ne gre v glavo, da bi bil on tujec. Eden sinov mu pojasni, da pač zato, ker nima državljanškega popirja. Aleksej odgovori:

"Dobro, jaz nimam nobenih popirjev. Nihče me ni nikdar silil, naj jih dobim, nihče me ni nikdar vprašal zanje . . . Vse, kar so hoteli od mene, ko sem prišel sem, je bila moja moč—moje zdravje in moje mišice . . ." In pozneje: "Vsi ti vaši popirji, ki se vam zde tako neznanstvo važni, ne pomenijo nič. Prav nič—kajti človek, ki jih ima, prav tako lahko postane izdajalec kakor oni, ki jih nima in še lažje, kajti tisti popirji ga varujejo in odvrčajo sum od njega. Da, da, vi govorite o popirjih, a pozabljate na najvažnejšo stvar. Vi pozabljate na človekovo srce. In to je glavna stvar. Srce, ki bije za to deželo v človeku, ki je prebil tu v sreči pol stoletja svojega življenja—pri trdem delu in skrbeč za vas."

Otroci skušajo potolažiti očeta, toda mož, ki vsega tega ne more razumeti je preveč užaljen ter se umakne na vrt. Tam se zamisli in pred njegovimi notranjimi očmi se začne odvijati pestri film njegovega življenja.

Aleksej je spet mlad, izredno močen dečko iz srbskih hribov. Pred nekaj tedni je bil odšel iz domače gorske vasi v dolino, da pomaga pri žetvi ter si zasluži denarja, da se bo mogel po vrnitvi oženiti z lepo Jeleno. Žetev je končana in Aleksej se vrne domov z natrpanim pasom srebrnikov. Toda Jeleno najde v bolniški postelji; na paši je bila napadena—ali jo je napadel medved ali človek, se nikdar ne zve—in domov so jo prinesli komaj živo. Pri njeni bolniški postelji sreča Danila, tekmeča v boju za Jelenino srce. Čitatelj ve, da ne bo minulo brez spopada med mladima, vročkrvnima mladeničema.

Jelena ozdravi. Na Jurjevo se tekmeča pred vaško cerkvijo udarita za Jeleno. Toda ne z noži, kakor bi se rada, temveč z metanjem težkih kamnov, kakor je odločila ona. Po hudi in naporni tekmi zmaga Aleksej. Jelena postane njegova žena.

Nekaj mesecev pozneje nastane prepir med Jeleno in ženami Aleksejevih bratov, kajti zvesti stari tradiciji, žive vsi pod eno streho. Prepir se konča s tem, da se oče ukloni Aleksejevi zahtevi ter mu da kos zemlje daleč zunaj vasi, kjer si postavi svoj lastni dom.

(*Dalje na predzadnji strani*)

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

V.
LETNIK
1941-1942

•
10.

številka

VOJNA IN SLOVANSTVO

ETBIN KRISTAN

Preteklost Slovanov, odkar so se razselili od Črnega morja po severni in južni Evropi, nikakor ni bila zgodovina same bratske ljubezni. Spomin na nekdanjo skupnost je začel bledeti, ko so se ustanovili v svojih novih bivališčih in je število tistih, ki so prišli iz "starega kraja" padalo in padalo, dokler ni popolnoma skopnelo pa je postala mlajšim generacijam domovina očetov povsem tuja dežela. S seboj so prinesli stari jezik, ki pa je tudi takrat—kakor vsak jezik na svetu—imel svoja narečja in ta so se v teku časa razvijala vsak zase pod vplivom novih razmer, novih potreb, novih navad, dokler se niso dijalekti tako razlikovali, da so postali novi jeziki. Prvotno skupno ime je večinoma izginilo; umaknilo se je plemenskim imenom, ki so postala narodna imena. Samo mi in Slovaki—ki se sami tudi imenujejo Slovence, nam pa pravijo Slovinci—smo ohranili prvotno narodno ime, saj ni "Slovenec" nič drugega kot variacija besede Sloven ali Slovan, Slaven, Slavjan. V pravoslavni cerkvi se je stari slovanski jezik ohranil kakor latinski v katoliški cerkvi, a kakor zadnji je tudi prvi postal "mrtev jezik." Tu pa tam, zlasti na Balkanu je tudi novi jezik še dolgo ostal "slovinski"; Gundulić, na primer, se v vseh svojih spisih, v prozi in poeziji poslužuje tega imena. Toda tudi tukaj se je ta izraz naposled umaknil imenom bolgarski, srbski, hrvaški, makjejdonski. Ločitev slovanskih jezikov je pospešil tudi vpliv narodov ali plemen, s katerimi so se Sloveni pomešali, kajti malokje v svojih novih domovinah so našli prazne kraje in njihovo prodiranje je šlo kaj daleč preko meja današnjih slovanskih dežel. Skoraj po vsej Nemčiji se najdejo sledovi nekdanjega slovanskega prebivalstva; na otoku Rügen so imeli svetišče boga Peruna; v Lužici še sedaj žive Lužiški Srbi, ki kajpada nimajo z balkanskimi Srbi nič skupnega, razen da so oboji Slovani. Proti zapadu so se Slovenci razširili ne le po vsem Koroškem, ampak tudi po Tirolskem, po Zgornji in Spodnji Avstriji, po Balkanu pa na vse strani. Karl Marx je šel

tako daleč, da je v nekem spisu o jugoslovanskem vprašanju celo Grke imenoval "helenizirane Jugoslovane" (Die hellenisierten Südslaven) in jim priznaval pravico do Carigrada (nekdanjega Bizanca in sedanjega Istambula).

Originalni prebivalci v takih krajih so se večinoma asimilirali Slovanom tudi kjer so še dolgo ohranili svoja prvotna imena kot n. p. Cincari, Vlasi, Kucovalahi, Makjejdenci. Mazuri so Poljakom dali ime za njih narodni ples—mazurka—in v Rusiji je cela vrsta plemen, ki so se porusila, razen onih na Kavkazu in v Aziji, ki so še vedno, kar so bila in se po revoluciji razvijajo v narode.

Kakor so Slovani absorbirali dosti tujih elementov, skoraj izključno brez nasilja, tako jih je na drugi strani mnogo utonilo v tujem morju. Ta proces se je seveda vršil po vsem svetu, kjer je bilo količkaj civilizacije. Edino "divjaki" v nedostopnih krajih, kamor belčeva "kultura" ni prodrla so ostali kolikor toliko "čisti" in le med njimi bi naciji mogli najti svoj "ideal." Sedanji Prusi so nekdej bili Borusi in njih germanizacija se ni izvršila preko noči. Danes so to najbolj germanski Nemci, v Nemčiji so si prilastili hegemonijo (Herwegh pravi z grenkobo v svoji pesmi "1848": "Mutter Germania, glücklich verpreusste") in vsak njihov Junker bi bil do smrti užaljen, če bi mu kdo dejal, da teče v njegovih žilah še nekoliko slovanske krvi. Za mnogo nemških mest rabijo Slovani svoja lastna imena; nekatera zaradi tega, ker so prvotno bila slovanska in so pozneje bila germanizirana, druga pa, ker so jih tam naseljeni Slovani prevedli ali priredili po svoje. (Cahe—Aachen, Kelmorajn—Köln am Rhein; v svoji soseščini imamo Graz, ki je nekdej bil Gradec, itd.)

Poleg takih razlogov, katere nekateri sentimentalisti še vedno po nepotrebnem objokujejo, pa je bilo še mnogo drugih, predvsem političnih, da so se Slovani, ko so iz plemen postali narodi bolj in bolj ločili in razlikovali. Ni treba, da bi hodili daleč, da spoznamo to. Hrvati in Slovenci so si nekdej bili v vsakem oziru tako blizu kot da so en narod. Še danes govori velik del Hrvatov, vsaj zapadnih, kajkavščino, ki se od štokavščine ne razlikuje le v tem, da rabi naš kaj namesto što, ampak je slovnično sploh bližja slovenščini kot srbo-hrvaščini. Enako se najde v štajerskih narečjih marsikaj, kar je v hrvaščini ostalo živo, pa je iz drugih slovenskih narečij izginilo. Po tem in po svojih šegah so zapadni Hrvatje mnogo bližji Slovencem kot Dalmatincem ali Sremcem. Toda Slovenci so dobili Nemce za gospodarje, Hrvatje pa Madžare, meja med Slovenijo in Hrvaško je bila tako strogo začrtana kakor, recimo, med Španijo in Francijo, med Rusijo in Nemčijo.

To razmerje se ni nikdar blažilo, temveč v habsburški monarhiji se je stalno ostrilo, zlasti še, ko je zavladal dualizem.

Tuji gospodarji, katerim so bili slovanski narodi z izjemo Rusov dolge čase podvrženi, so iz umevnih vzrokov pospeševali ločitev na vso moč in priznati se jim mora, da so dosegli znatne uspehe. V nekaterih ozirih so bili Turki še najblažji tirani, če se o trinogu sploh more reči kaj takega. Pri razširjanju islama so bili fanatični, toda Slovani in Grki so pod njihovo nadvlado vendar ohranili svoje jezike in razvili več svoje lastne kulture kot je bilo mogoče Poljakom v Nemčiji ali Karpatskim Rusom v Avstriji in Slovakom na Ogrskem.

Tujerodni vladarji, če niso tega jasno vedeli, so pa vsaj slutili, da je izobrazba smrtna sovražnica despotstva in so zato nižje sloje sploh, slovanske v Nemčiji in Avstro-Ogrski pa še posebej skušali držati v nevednosti. Ko je Avstrija bila prisiljena, dati tudi nenemškim narodom nekaj šol, jih Slovani nikdar niso dobili toliko kot Nemci in še te so bile dolgo samo po imenu slovanske. Pri nas se je v srednjih šolah dolgo le nekoliko predmetov poučevalo v slovenščini, za večino je bila nemščina učni jezik. Nemški profesorji so to včasih razlagali sofistično: "Svoj jezik govorite doma in ga ne boste pozabili, nemščino pa boste potrebovali in zato jo morate mnogo rabiti, da vam bo gladko tekla." Dijaki so prej kaj slišali o Schillerju in Lessingu kot o Prešernu in Vodniku. Za vsako trohico izobrazbe so se Čehi in Poljaki, Slovenci in Ukrajinci (iz katerih je Avstrija naredila "Rutene") morali boriti in brez svojih šolskih družb bi bili do konca ostali prosvetno zanemarjeni. Mi, na primer, nismo mogli doseči slovenske univerze do propada Avstrije.

Ta umetno razširjani mrak je poleg politične razdelitve največ pomagal, da so se slovanski narodi drug drugemu odtujili. Seme sovraštva, ki so ga tirani dolga stoletja sistematično sejali, je vsled tega često padlo na rodovitna tla. Tudi slovanski tirani niso izvzeti, kajti pod absolutizmom ruskih carjev so bili Poljaki in Ukrajinci, Litvinci in Letoši izkoriščani kakor ruske mase, povrh pa še narodno zatirani.

Na jugu je habsburška politika vedno sledila geslu "Divide et impera"—v svojih mejah in izven njih. Po okupaciji Bosne in Hercegovine je bila v okviru monarhije jugoslovanska skupina, ki bi po svojem številu prišla močno v poštev in bi bila znatno vplivala na razvoj. Toda Slovenija, vštivši Primorje z Istro in Dalmacija je bila v avstrijski polovici, Hrvaška v ogrski, Bosno in Hercegovino pa sta upravljali Avstrija in Ogrska "skupno" po tisti karikaturi parlamenta, ki je bila imenovana "Delegacije" in v kateri Bošnjaci in Hercegovci sploh niso imeli nobene besede.

Kako bi? Saj niti jezika niso imeli; njihova srbo-hrvaščina, ki ni nikjer bila čistejša kot v teh pokrajinah, je oficijelno bila "deželni jezik." Kar se tiče avstrijske polovice, je živela Slovenija le v teoriji; v praksi je bila razkosana na Kranjsko, Štajersko, Koroško, Primorje, Trst z okolico in Istro, tako, da Slovenci skoraj nikjer niso imeli večine. Z Dalmacijo pa niso imeli tako rekoč nobenih stikov. Še so na svetu ljudje, ki se spominjajo, kako slabotna je bila slovenska zavest; dolgotrajna razkositost je naredila iz nas Kranjce, Štajerce, Korošce, Primorce, Čiče, Krašovce, Vipavce; Čehi so bili "Pemci," Slovake so poznali kot Piskrovezarje...

Ker so na Dunaju znali šteti in so videli, da so onkraj Save in Donave tudi Jugoslovani, ki bi utegnili postati privlačna sila za avstrijske Slovence, Hrvate in Srbe, se niso zadovoljili z razcepljenostjo svojih Slovanov, ampak je njena diplomacija tudi onstran meja igrala igro delitve in izigravanja enega proti drugemu. Med Bolgarsko in Srbijo ni bilo nobenih resnih razlogov za spore, ampak prijateljstvo teh dveh držav ni šlo Avstriji v račun. V njenem zunanjem ministrstvu se je vedno kaj kuhalo. Enkrat so favorizirali hohštaplarskega Milana Obrenovića, ki so ga črtili vsi Srbi, drugič so navajali Koburžana v Sofiji, da naj opoiji "svoj" narod z idejo "Velike Bolgarske." Plačevali so dolgove črnogorskega vladike in mu izposlovali kraljevski prestol, da bi Črnogorce odtujili od Srbov, dasi so sami Srbi. Izzivali so vsakovrstne afere, zlasti v dobi balkanske vojne, da bi očrnili Srbijo pred ostalo Evropo in davno pred sarajevskimi streli so iskali priliko za napad na Srbijo, računajoči, da bo s porazom Srbije jugoslovansko vprašanje za vedno "rešeno" na avstrijski način. Po aneksiji Srbije ne bi ne Črna Gora, ne Bolgarska bila trd oreh. In potem se je kazala Ukrajina na obzorju. Kar je sedanjega protisovjetskega gibanja v Ameriki—v Ukrajini sami ga namreč ni nič—je bilo posejano iz dunajskega zunanjega urada davno pred prvo svetovno vojno.

Tudi zločinski "poglavnik," ki prodaja Hrvate nacijem in fašistom, je dete te avstrijske politike. Njegov duševni oče je bil Josip Frank, ki ni imel v svoji duši niti trohice hrvatstva, ampak je znal tako imenitno igrati vlogo hrvaškega šovinista, da je prevaril celo Antona Starčevića, ki do svoje smrti ni spoznal, da je bil le habsburški agent. To je bil tudi Khuen Hedervary, zloglasni ban, ki je nasledil Pejačevića po veliki hrvaški vstaji, katero so povzročili madžarski grbi v Zagrebu in drugih hrvaških mestih. Khuen je imel nalogo, da pacificira Hrvaško, v resnici pa, da jo politično kolikor mogoče oslabi in izloči kot uspešen faktor, če pride do reševanja jugoslovanskega vprašanja. Hrvati so v njem

videli madžarona; res je služil ogrski vladi, kolikor je bilo mogoče, toda Madžarska sama mu je bila prav malo pri srcu. Ko je bil imenovan za ogrskega ministrskega predsednika, se je kaj jasno pokazalo, da ne služi nikomur kot Habsburžanom. Na nekoliko drugačen način pa je njegov "največji oponent," vodja "Čiste stranke prava" Frank vršil enako nalogo. Dokler so bili Hrvati in Srbi v "trojedini kravljevini" složni, so bili močni in so se uspešno upirali gospodarskemu izkoriščanju od strani Ogrske in političnemu zatiranju. To slogo je bilo torej treba razbiti. Khuen je spretno izigraval Srbe proti Hrvatom, Frank pa je kričal o zapostavljanju Hrvatov in o srbskem izdajništvu. Posrečilo se ni takoj, toda delovalo je kakor kaplja v pregovoru, ki vztrajno pada na kamen. Kar se je takrat posejalo, žanje nesrečna Hrvatska danes pod fašisto-nacijskim hlapcem Pavelićem.

Poljaki ped peto ruskih carjev. Poljski poslanci v avstrijskem parlamentu pred zmago splošne in enake volilne pravice, skoraj sami žlahčici, vodeči egoistično politiko na škodo ostalih Slovanov. Ukrajinci zapostavljeni v Galiciji. Podkarpatski Rusi izročeni Ogrski, ki ne priznava nobenih narodnih pravic, a vsak apel za sodelovanje s Slovaki brezuspešen, ker so ga budimpeštanske vlade znale preprečiti, slovanski narodi pa so dolžili eden drugega, kar je seveda bil cilj magnatske politike na Ogrskem, kjer bi Slovani, če bi bili združeni imeli večino nad Madžari.

Tako je bilo na vseh koncih in krajih. Slika ni bila lepa, ni bila razveseljiva. Slovanska sloga je živela v mnogih pesmih, slovanska vzajemnost je bila predmet lepih deklamacij, vse-slovanstvo je bila slika v gosti megli. Panslavizem je bil strašilo, katerega so se z užitkom posluževali apostoli velenemške propagande, a kakor večinoma vsi strahovi je bilo znotraj votlo, zunaj ga pa nič ni bilo. Razni utopisti so trobili, da so Slovani bili en narod in da morajo zopet postati to, pa se nikdar niso potrudili, da bi bolj globoko pogledali v procese, po katerih se narodi dele in razvijajo. Mentorji ruskih carjev so svojim gospodarjem govorili, kako lepo bi bilo, če bi se vsi Slovani zedinili pod žezlom Romanovov. Carji so kimali in se niso niti nasmehnili, če je kateri njihovih državnikov kaj rekel o "osvoboditvi" Slovanov.

Panslavizem je bil mrtvo rojeno dete. Njegovi blagovestniki so mislili, da se zgodovina lahko dela z besedami. S stvarnimi faktorji, ki povzročajo dogajanja v človeški družbi, se niso ukvarjali. Na misel jim ni prišlo, da se zgodovina ne da obrniti v preteklosti. Med njimi so bili veliki idealisti. A njihov trud je moral ostati jalov, ker ni imel nobene podlage v dejanjskih raz-

merah. Čim bolj so klicali Slovane k združitvi, tem bolj so se Slovani prepirali, lasali in topli. In največjo škodo so imeli sami. Imel pa jo je tudi neslovanski svet. Kjer koli so vzroki za prerekanja in spopade, je v nevarnosti mir vse okolice in ta obsega v naših časih vso zemeljsko oblo. Kdor tega prej ni razumel, ga je moralo prepričati to, kar se je zgodilo od septembra 1939 dalje.

Prepričanje, da se je tudi za mir treba pravočasno pripraviti, je že precej globoko prodrlo, četudi je v nekaterih krogih še malo zanimanja za vprašanja, ki so s tem spojena in mnogo ljudi misli, da je to naloga vlad in diplomatov, ki se bodo po končani vojni zbrali okrog zelene mize. Tako naziranje je sicer precej komodno, toda stvarno je popolnoma zgrešeno. Če naj dosežemo mir, kakršnega potrebujejo narodi, da ne bo le premirje, v katerem bodo že kali novih konfliktov, ga bodo morala sklepati ljudstva. Proti strahotam najtemnejšega absolutizma so v boju demokracije Evrope, Amerike in Azije, Avstralije in Nove Zelandije. Vse te demokracije so še nepopolne; nekatere so bližje, druge so bolj oddaljene od ideala, toda vse so boljše od črnega tiranstva, vladajočega v fašističnih deželah. Njihov cilj ne more biti nič drugega kot resnična demokracija, popolnejša in boljša od najboljše, kar smo jih poznali doslej. Naravno je, da se more tak cilj doseči le po demokratični poti. To predpostavlja, da govore ljudstva, kadar se bo sklepal mir in da govore že sedaj, ko se delajo priprave za bodočnost.

Brez diplomacije seveda ne pojde; tudi v demokraciji morajo zastopniki govoriti za ljudstva. Toda biti morajo resnično ljudski zastopniki, ne pa možje, ki sestavljajo vlade brez naroda in sami imenujejo delegate. Tisti, ki bodo podpisavali mirovno pogodbo, pa morajo tudi poznati voljo naroda, v čigar imenu govore in zato je ljudska dolžnost, da izrazijo to voljo na podlagi resnega uvaževanja vseh okoliščin in potreb, dokler je čas. Le na ta način se doseže demokratičen, to se pravi, trajen in pravičen mir.

Da je tudi v demokratičnih deželah mnogo elementov, ki mislijo na svoje privilegije in osebne koristi bolj kot na pravičnost, ni nobena tajnost. Nič ni treba dvomiti, da bodo napeli vse sile za ohranitev svojih predpravil in če bi milijoni, ki doprinašajo največje žrtve za poraz tiranstva ostali apatični, bi se sklenil mir brez njih in bi bil slabši od toliko preklinjanega versailleskega.

Da se ugladijo tla resnični demokraciji, je potrebno, da se čim prej izgladijo spori, ki nimajo nobene resne podlage, pa vendar niso nič manj nevarni kot nasprotja, ki izvirajo iz dejanjskih, pred vsem iz gospodarskih razmer. Tudi ti bistveni problemi

se bodo morali rešiti čim najboljše mogoče; saj so celo zelo konservativni elementi začeli priznavati, da se stari socialni red ne bo mogel ohraniti. Odpraviti se pa morajo tudi ideološka nasprotja, ki so v preteklosti povzročila toliko gorja kolikor ekonomski spori. V to kategorijo spadajo narodni konflikti, ki prav v sedanji vojni igrajo očitno velikansko vlogo.

Samo ljudje, ki žive le v svetu svojih sanj morejo tajiti važnost narodne zavesti in z njo spojenih ambicij. Če ne bi bila "arijska" ali "nordijska" rasna teorija opojila širokih mas v Nemčiji, ne bi bil nacizem nikdar mogel priti do tolike moči, da je—vsaj začasno—podjarmil skoraj vso Evropo. Mussolini se je enako poslužil nacionalnega šovinizma s svojimi pridigami o "italijanski" Dalmaciji, o obnovitvi rimskega imperija, o velikem poklicu Italije, da je speljal ogromen del Italijanov na led. Toda narodna ideja ni dobila tolikega pomena samo v diktatorskih državah. Kitajcem je dala toliko moči, da se, slabo oboroženi, nezadostno organizirani, prej bolehajoči vsled notranjih bojev že peto leto uspešno upirajo silni vojaški mašini militaristične Japonske. Indijo je zdramila narodna misel, katero je Mahatma Gandhi netil vse svoje življenje. Kdor lista po zgodovini brez predsodkov, ne more prezreti dejstva, da je narodnost nešteto-krat dajala poteku dogodkov smer, včasih dobro, včasih pa tudi slabo.

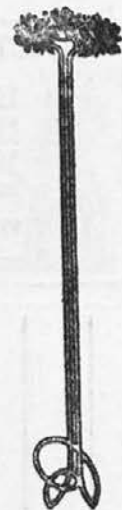
Boj proti narodnemu čustvu je smešen kakor bi bil komičen boj za odpravo ljubezni. Boj proti zlorabljanju narodne ideje, proti šovinizmu, proti teorijam o superijornosti tega ali onega plemena pa je potreben in lahko doseže uspeh. Potreben je, ker ustvarja narodna nadvlada neenakost, ki onemogoča vsako demokracijo in ker je z narodnim zatiranjem neizogibno spojeno gospodarsko izkoriščanje. Mir je v takih razmerah povsem nemogoč. Zatiran narod se prej ali slej upre—celo tako zvanih divjakov ni mogoče trajno držati v sužnosti.

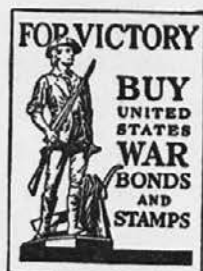
Sedanja vojna, v kateri združeni narodi trdijo, da se bojujejo za trajen mir, mora rešiti tudi narodna vprašanja in sicer ne po idejah vladajočih, ne po načinu stare diplomacije, ne tako, da dobi ta ali oni "plačilo" za domišljene usluge, temveč na podlagi pravičnosti za vse. Brez take rešitve je vsaka beseda o trajnosti miru prazna.

Neki visoki cerkveni dostojanstvenik je dejal, da sedaj ni treba razmišljati, kako se bo pisal listek, temveč moramo le skrbeti, da ga bomo pisali "mi."

Take besede zvene patrijotično. Žal, da je te vrste patrijotizem brez prave vsebine. Človek je lahko prav dober Amerikaneec, pa zato vendar ni treba, da bi bil slep. Nekateri med nami

se še spominjamo, kaj se je zgodilo po zadnji vojni, v kateri se je Wilson gotovo z vso odkritosrčnostjo boril za demokracijo in za trajen mir. Pa je bil izigran v Evropi in zapuščen v Ameriki. Danes celo mnogo njegovih nekdanjih hudih nasprotnikov priznava, da bi bil svet precej drugačen in bi bila Liga narodov lahko postala resne in močna organizacija, če bi bile Zedinjene države v njej zavzele svoje mesto. Saj bi bila po načrtu njenega statuta tudi Nemčija lahko prišla pred Ligo, če bi bila imela opravičene pritožbe in težko je dvomiti, da bi se bila nešteta sporna vprašanja s sodelovanjem Amerike, v evropskih zadevah gotovo bolj nevtralne kot ondotne države rešila brez prelivanja krvi. Vsaj zelo verjetno je tudi, da fašizem nikdar ne bi bil dosegel odločilnega vpliva in najbrže se samozvani diktatorji nikdar ne bi bili upali ropati in požigati po svetu kakor delajo, odkar so velesile zamižale, ko je militaristična Japonska ukradla Mandžurijo. Politika Anglije bi nujno postala drugačna kot jo je začel voditi Baldwin in "spopolnil" Chamberlain.

Ljudi, ki so Wilsonu metali polena pod noge, bi se tudi danes našlo v deželi. Če bi oni bili tisti "mi," ki bi pisali "listek," bi bila nada v boljšo bodočnost slabo podkovaná. Gotovo je treba storiti vse, kar je v človeških močeh, za zmago demokracije, ampak prav tako je treba tudi skrbeti, da bo mir diktirala demokracija in nikdar ni prezgodaj, pripraviti se za to. Zamude so zakrivile ogromno škodo tistim, ki se bojujejo zoper tiranstvo; tisti, ki bodo nepripravljeni za mir kakor so bili nepripravljeni za vojno, utegnejo plačati enako visok račun. Sedaj je čas, da se pripravijo vsi, ki žele uživati mir, kadar bo fašizem pobit in zapustiti svojim otrokom svet, kjer bodo varni.

Vsi spori se pač ne bodo izgledili tako hitro, da bi bilo na mirovni konferenci samo soglasje. Toda kjer koli se pokaže resna volja za izravnanje nesporazumov, jo je treba pozdraviti in delo v tej smeri podpreti. V Ameriki se je razvilo gibanje, kakršno bi bilo pred začetkom sedanje tragedije nemogoče. Še v času monarhovega izdajstva se je zdelo zблиžanje slovanskih narodov za vse čase pokopano. Ko je bila Čehoslovaška pribita na križ, je Mala antanta brez glasu izdihnila. Kdor je takrat opazoval vso strahopetnost raznih diktatorčkov, grabežljivost sosedov, izdajstvo koristolovcev, je obupaval nad slovansko vzajemnostjo. Potem pa se je zgodilo, kar se je moralo zgoditi. Nacizem je ostal zvest svoji naturi, obljube so se začele lomiti, nemške bombe so padale na Varšavo in na Beograd, nemški gestapo je poplaval podjarmljene in "zavezniške" dežele, vse dobrikanje in podkupovanje se je izkazalo neuspešno in pod strašnimi batinami so se začele oči odpirati.

Nacizem ne priznava nobenemu narodu enakovrednosti z nemškim. Toda vse, kar se godi, odkar so oklopne divizije vdrle v Poljsko dokazuje, da je nacijsko sovraštvo do Slovanov bolj strupeno kot do vseh drugih narodov. Francoze in Belgijce, Dance in Norvežane, Nizozemce in Angleže, seveda tudi Italijane, Madžare, Špance si hoče tretji rajh podložiti, Slovane pa hoče iztrebiti. V tem oziru ne dela nobene razlike med tem ali onim slovanskim plemenom. Kakor so na Poljskem začeli, tako nadaljujejo nacijski tolovaji v Jugoslaviji. Slovake gonijo pred ruske kanone, Hrvate pa navajajo, da bi se poklali med seboj. Vesti iz Ukrajine in Bele Rusije niso nič lepše od onih iz Slovenije, nad četniki v Srbiji se znašajo enako kakor nad gerilci v Rusiji. Drugi so jim nekulturni narodi, Slovani so v njihovih očeh živina.

Vsa mlajša generacija v Nemčiji je tako zastrupljena, starejši, ki so si ohranili še nekaj spomina na svobodo in pravičnost, so pa brez moči v deželi, prepreženi z gestapovsko špijonažo, zaradi katere ne more brat zaupati bratu in se oče ne upa, izpregovoriti resnične besede pred sinom. Vzgoja in propaganda vpliva na ljudi enako močno kakor palica in gospodarski faktorji.

Pekel se je moral odpreti, da so se odmašila gluha ušesa in je klic za slogo našel odmev med Slovani v Ameriki. To ni prvič, da je skupno trpljenje pokopalo brezpomembna nasprotja in združilo sovražne brate. V znamenju take sloge se je vršil Vseslovanski kongres v Detroitu.

Prezgodaj vriskati bi bilo nevarno. Delo se je pričelo, končano pa še nikakor ni. Saj bi bil čudež, če bi taka luč kar nenadoma razgnala vso temo in bi vsa srca enega jutra začela biti kakor eno samo, vse glave mislile z enimi možgani. Čudežev na tem kongresu nihče ni pričakoval in vsakdo ve, da bo treba odpraviti še mnogo zaprek. Toda delo se je pričelo pod ugodnimi avspicijami in mnogo upanja je, da bo obrodilo sad, če se nadaljuje v pravi smeri. Zato je koristno, podpreti ta stremljenja in komur je demokracija cilj, ima vse vzroke, da sodeluje in pomaga, da ostane korak na pravi poti.

Odpraviti spore med Slovani res ni vse, kar potrebuje svet. Jasno pa je vendar, da ima ves svet korist od izravnanja vsakega spora, ki lahko postane nevaren vsem.

Če bi novi slovanski pokret naličil staremu panslavizmu ali zahteval za Slovane kakšne predprave, bi morali vsi napredni ljudje planiti in se združiti za preprečenje vsakega šovinizma. Ves potek detroitskega kongresa pa je jasno pričal, da ne izvira gibanje iz nikakršnih reakcionarnih idej in da nima nobenih starokopitnih "hejslovanskih" ciljev. Prave, za katere naj se

Slovani bojujejo, se ne razlikujejo v ničemer od onih, ki jih priznavajo vsem narodom. Svobode, katero zahtevajo zase, ne odrekajo nikomur. In kdor je poslušal glavne govornike na sejah, na banketu in na javnem zboru, zlasti pa sprejemni govor novo izvoljenega predsednika Krzyckega, je moral priti do spoznanja, da demokracija sodelujočim ni prazna beseda, temveč je bila vse bolj globoko zamišljena kot v deklamacijah znanih politikov, kadar skušajo loviti glasove volilcev.

Če bodo Slovani pripravljani v enakem duhu, v kakršnem se je vršil kongres, bodo pri sklepanju miru mogočen faktor za resnično demokracijo. Kar more kdo storiti za okrepčanje tega duha, bo storjeno za pravičnost, za svobodo, za boljši, lepši in srečnejši svet.

Slovani dajejo s tem zgled. Pozdravljeni vsi, ki mu slede!

Moč duše

IVAN JONTEZ

V mojem je srcu prostrano grobišče, kjer vrba žalujka se vdano priklanja nad vrsto grobov in zamišljeno sanja o upih, ki jih je zatrlo življenje.

In onkraj grobišča še tle pogorišča, kjer sanje so hišice ljubke zgradile, a sile sovražne so vse vpepelile. — In srcu težko je, se dvom ga polašča.

A duša pod pezo tegob ne omaga. Razpršene sanje, nad mrtvih množina ne stro ji poguma; kljub vsemu še upa, da ni še na zadnja potrkala vrata.

Le mimo grede na gomile pogleda, s pogledom tja čez pogorišča zablodi— in že se vzravna in že spet je na cesti, kjer čvrsto za novimi upi koraka.

Od srca do srca

(ZAHVALNO PISMO ETBINA KRISTANA)

TE VRSTICE MI JE TEŽE pisati od vsega, kar je kdaj moje skromno pero dalo od sebe; kajti še nikdar se nisem tako močno zavedal, da mora vse, pa naj povem kar koli in kakor koli ostati v neskončni daljavi za tem, kar mi je v srcu in se ne da izraziti z nobeno besedo. Tudi se ne strinja z mojimi navadami, da hodim s tem v javnost; izogniti se pa ne morem, zakaj povsem nemogoče bi bilo pisati vsem, ki so se me spominjali in mi na razne načine čestitali ob moji pet in sedemdeset letnici. Vrhu tega so moji prijatelji že naredili javno zadevo iz te obletnice in tako mi bo

gotovo odpuščeno, če podajam tudi svojo zahvalo v javnosti.

Saj bi stokrat rajši—oh, ne le privatno pisal, ampak vsakemu segel v roko in pogledal v oči in to bi morda bilo bolj zgovorno od vsake besede. Toda v ta namen bi moral iti tako rekoč od nasebine do nasebine po vsej ameriški Sloveniji in toliko bi bilo rokovanja, da ne bi bilo kmalu opravljeno. Naj mi torej še enkrat pomagajo prijatelji uredniki in tiskar.

Z imenom ne bom omenjal nikogar; predolg bi bil tak pregled. Že brzojavnih čestitk, prečitanih na banketu v Clevelandu je lep kup-

ček; še nekoliko so mi jih izročili v nedeljo na koncertu Glasbene matice. Pred tem in po tem so mi prihajala voščila na dom. Moja žena jih je spravila vse. Ona ve bolje, kaj je red kot jaz . . .

Vsi, ki so mi jih poslali v svojem, ali v imenu svojih organizacij in zavodov, naj tukaj sprejmejo mojo zahvalo in mi verjamejo, da ni nič manj iskrena kot njihove lepe čestitke. Med njimi so imena, ki obujajo spomine na stare čase in skoraj pozabljene boje; če se ti stari tovariši danes ozro po svetu, ki so ga vsak po svoje pomagali pripravljati, lahko uživajo z menoj vred zadoščenje, da trud in žrtve niso bile zaman. Oni vedo, kljub grozotam sedanje svetovne tragedije, ki pa je v življenju človeštva vendar le kratka medigra, koliko so nekdanj trpeli nezaslišanih krivic, pa so se, hvala njihovim vztrajnim naporom odpravile ali vsaj izdatno omilile; oni vidijo trume na pohodu, kjer so včasih bili le posamezni "čudaki," bojevniki in klicarji v puščavi.

Drugi so, ki se imenujejo moje učence. Hvala jim za take laskave besede; če so se res kaj naučili od mene, upam, da bodo prekosili svojega učitelja in prepričan sem, da bodo deležni žetve, katere sam, ker je večni zakon tak, morda ne dočakam.

Pa so možje na odgovornih mestih, ki polagajo kamen na kamen pri stavbi bodočnosti. V zahvalo spremljajo njih delo moje srčne želje za tisti mnogo večji dan, ko bo dograjeno in bo dom pokrit — dom svobode in pravičnosti za narod, čigar sinovi smo in oni večji dom za človeštvo, v katerem naj postanejo bratje in sestre vsi, ki so si še tujci, ker se noč še ni umaknila dnevu in je zarja še na drugi strani gora.

Hvala tovarišem urednikom, ki so mi posvetili članke in dali mnogo prostora dopisnikom za enak namen. Ko sem čital, sem se čutil neizmerno počaščenega, toda v srcu je bila tudi otožnost, katero povzroča zavest, da bi bile krasne besede morda opravičene, če bi bil storil vse, kar človek želi in namerava, pa vendar v najboljšem slučaju le deloma izvrši, ker njegova moč nikdar ne doseže njegove volje.

Tudi onim, ki so v marsičem drugačnega mišljenja, pa so se me vendar prijazno spomnili, bi rad izrazil svojo zahvalo. Človek se bojuje za to, kar verjame, da je prav, zaradi tega pa spoštuje vsako pošteno prepričanje in

dobro mi de zavest, da tudi sredi najljutejših bojev nikdar nisem žalil nasprotnika. Saj so mnogi izmed njih v osebнем občevanju postali moji dobri prijatelji.

Bilo je seveda tudi sovraštva, ki plodi krivice. Toda komur življenje ni popolnoma tuj svet, ve, da je to neizogibno. Daleč smo še od časov, ko se bodo ljudje mogli in hoteli popolnoma razumeti in bo sovraštvo vsled tega postalo smešno in izmrlo. Na to stran svoje preteklosti sem pozabil — kot bi Cankar dejal: Šlo je mimo in ni ga več . . .

Cankarjeva ustanova je ob moji obletnici priredila banket. Ko je sprožila to misel, sem se obotavljal. Danes se tej koristni ustanovi iskreno zahvaljujem. Ta svečanost se je razvila tako, da je še meni bilo kljub prevelikemu slavljenju mogoče vztrajati do konca, kajti če se je človek naučil, v duhu preskočiti moje pogostoma ponavljano ime, je spoznal, da so se prav za prav proslavljale ideje, ki so večje in mogočnejše od umrjočega človeka. Ko sem poslušal govore in deklamacije, petje in glasbo, gledal nastope sodelujočih in vedenje družbe, me je prešinilo veselje, ker so bili navzoči tudi gostje, ki še niso dolgo med nami. Mnogo so že opazili po naših naselbinah, kar jim doma ni bilo znano. Na tem banketu pa so videli malo sliko ameriške Slovenije, ki jim gotovo ostane v spominu tudi tedaj, ko se vrnejo v srečnejši dom. Program je bil in je moral biti strogo določen, a vendar sem se moral brzdati, da nisem skočil na noge in zaklical:

"Glejte, prijatelji iz stare domovine, kaj so Slovenci v tej deželi naredili iz sebe! Prišli so iz revščine in teme, ubežali so zatiranju in zasramovanju. Često ste jih imenovali izgubljene sinove in naredili križ kakor čez slab račun. Glejte, tu so vstali iz ponižanja in noči. S svojim trudom, silnim trudom, ki jim je ožuljil roke in upognil pleča so se dvignili in dali svojim otrokom, česar sami nikdar niso uživali. Poglejte zdaj to ameriško Slovenijo, poslušajte njene glasove! Majhna je, a svoji prvotni domovini dela čast z delom svojih rok in s plodovi svojih umov. Kadar vzide sonce in se vrnete, lahko sporočite osvobojeni domovini, da njeni sinovi in hčere niso izgubljene . . ."

Da, zato sem bil hvaležen Cankarjevi ustanovi, da je priredila ta banket.

Dobro vem, koliko dela in požrtvovanja je

bilo spojenega s tem. In moja hvaležnost gre vsem, ki so pomagali, da je bil uspeh tako poln. Vsem, prav vsem, prirediteljem in vodjam, govornikom in recitatorjem, pevcem in glasbenikom, gostom, ki so se udeležili in onim, ki bi se bili radi, pa so bili zadržani, vsem, ki so se trudili s pripravami vsake vrste, ženam in dekletom, ki so kuhale, pekle, cvrle, stregle pri mizah in opravile toliko neopaženega dela, organizacijam, ki so priskrbele krasne cvet-

lice in deklicam, ki so mi jih prinesle, vsem, ki so mi prišli stisnit roko in — kajpada vsem v stari nesrečni domovini, o katerih vem, da čutijo enako kakor tukajšnji prijatelji in tovariši, vsem, ki delajo in se trudijo in se bojujejo za svobodo in pravičnost, za dobroto in lepoto, vsem, ki pomagajo Ameriki do zmage in s tem pospešujejo preporod sveta, moja iskrena, iz globočine srca zajeta hvala!

Etbin Kristan.

O sodobni Rusiji

Po raznih virih napisal

MILAN MEDVESEK

2.

O RUSKIH IZDAJALSKIH procesih, ki so se vršili pred nekaj leti, je bilo po vsem svetu veliko pisanja in komentiranja. Bili so senzacija prve vrste. Tudi med Slovenci. Temu se ni čuditi. Prizadete so bile visoke sovjetske glave: slavni voditelji, administratorji, visoki generali, diplomati, odlični časnikarji, znanstveniki, strokovnjaki in mnogo drugih iz vrhnjih in nižjih plasti. Svet je strmel in ugibal in še bolj kritično obsojal sovjetsko vlado in diktatorja Stalina. Povsod je prevladovalo mnenje, da je Stalin brezobziren morilec, ki mori svoje nasprotnike s krvoločnostjo tigra, s krutostjo, ki nima primere v svetovni zgodovini. Širili so se tudi govorice, da je diktator bolan na smrt in hoče pred izdihom uničiti zadnjega Trockista. Nekateri pa so menili, da je zblaznel in ne ve kaj dela. Vsa ta domnevanja in govorice je ameriški pisatelj John Gunther že tedaj označil za očitne pravljice, ki nimajo nikjer nobene podlage.

Preden naveden nekaj mnenj o ruskih čistkah, ki jih sodim po svojem skromnem prepričanju za objektivna, med njimi tudi bivšega ameriškega poslanika v Rusiji Josepha Davisa, ki se je baš za časa druge obravnave nahajal v Moskvi, si na kratko oglejmo politično areno v sovjetski Rusiji po Leninovi smrti.

Lenin je za časa svoje bolezni veliko premišljal o nasledniku, ki bi vodil Rusijo po njegovi smrti. Toda očitno ni smatral nobenega izmed tedanjih sovjetskih voditeljev doraslega ti nalogi. Proti koncu svojega življenja pa

se je jel bolj in bolj nagibati k Leonu Trockemu. V tem ga je močno podpirala njegova žena Krupskaja. Toda Politbiro in centralni odbor komunistične stranke je kontrolirala trojka Stalin, Zinovjev in Kamenjev, ki je sovražila Trockega iz osebnih in političnih vzrokov. Trocki je bil kmalu izigran, nakar je nastal boj za Leninovo nasledstvo med trojico, v katerem je zmagal Stalin in tako postal Leninov naslednik.

Z zmago Stalina nad Trockim, Zinovjevem in Kamenjevem se je boj za vodstvo še vedno nadaljeval, v katerega so posegali tudi desničarji z Rikovom, Buharinom in Tomskim na čelu. A glavni boj se je še vedno sukal okoli Trockega in Stalina.

Trocki in Stalin sta se močno razlikovala na samo po značaju, temveč tudi po taktiki in metodah uvajanja novega reda in graditve sovjetske unije. Trocki je reprezentiral levo krilo in zagovarjal svetovno revolucijo, če se hoče, da bo uspel socializem v sovjetski Rusiji. Trdil je, da bi Rusija ne mogla uspevati brez zaslombe proletarskih držav izven svojih meja. Poleg tega je Trocki priporočal hitrejšo industrijalizacijo države in takojšnje iztrebljenje kulakov. Stalin pa je vztrajal od vsega početka, da je mogoče ustvariti socialistični red v eni sami državi, ako je država tako velika kot Rusija in je tako rekoč kontinent zase. Upiral se je tudi prehitri industrijalizaciji. Tretja skupina, desničarsko krilo, pa je stala na stališču, da mora sovjetska vlada uvajati nove reforme silno previdno, ko-

rak za korakom, če se hoče preprečiti propast sovjetske Rusije. In tako vidimo, da so se bojevale tri skupine v deželi, ki se je tedaj nahajala v prehodni dobi iz kapitalističnega reda v novi, socialistični red.

Opoziciji na levi in na desni je Stalin odgovoril: "Umetnost vodstva je resna stvar. Voditelj ne sme zaostajati za gibanjem, kajti drugače postane osamljen. Prav tako pa ne sme preveč hiteti, ker se lahko zgodi, da izgubi stik z maso. Tisti, ki hoče biti na čelu katerega koli gibanja, mora voditi boj na dveh frontah—proti onim, ki zaostajajo in prav tako proti onim, ki preveč hite."

Stalin je gornje besede tudi v praksi izvajal. Pričel je boj z vso odločnostjo proti obema skupinama, proti desničarjem in levičarjem. Proti slednjim toliko bolj, ker so bili močnejši in vplivnejši.

Dežela se je nahajala v tej dobi v zelo kritičnem položaju. Notranji boji so jo slabili; v gospodarstvu je drčala navzdol, povsod je bilo videti nered in zmešnjavo, socialni in ekonomski eksperimenti so se izjalovljali, skratka: na kocki je stal ves novi red in vsa nova načela. Vzlic temu pa se ni delalo in gradilo skoro nič, a toliko bolj debatiralo in kritiziralo. Debate, kdo ima prav, Stalin ali Trocki, Buharin ali Rikov, ali naj se izvrši najprej svetovna revolucija ali zgradi močna Rusija, ali naj se izvrši kolektivizacija kmetij počasi ali naenkrat in o sto in sto drugih rečeh, so se vršile po dnevi in po noči. Ruski narod rad debatira in filozofira. Kdor je čital ruske pisatelje, pozna to rusko svojstvo. Najbolj preprost mužik je svoje vrste filozof. To svojstvo v normalnih razmerah ni škodljivo, ampak baš nasprotno, toda Rusija po revoluciji ni potrebovala filozofov, teoretikov, dogmatikov in dlakocepcev, temveč močnih delavcev, konstruktivnih delavcev, inženjerjev, mehanikov, strojnikov, ki naj bi čim prej postavili mlado sovjetsko državo na noge in pognali v tek njen novi socialni in gospodarski red.

O ljudeh, ki veliko debatirajo in filozofirajo, a naredo malo dejanskega dela, je Stalin podal naslednjo sliko pred kongresom komunistične stranke:

"Imel sem pogovor z nekim vplivnim sodrugom, ki pa zna klepetati kakor navita lajna. Takole sva se pogovarjala:

Jaz: Kako kaj napredujete s sejanjem žita?

On: S sejanjem, sodrug Stalin? Mobilizirali smo se!

Jaz: Torej—kaj potem?

On: Brezobzirno smo se polotili tega problema.

Jaz: In kaj ste storili nato?

On: Pričeli smo, sodrug Stalin; kmalu se bo zaobrnilo.

Jaz: Toda—vendar?

On: Že lahko opazimo napredek.

Jaz: To je vse lepo, toda prosim vas, povejte mi naravnost, kako kaj napredujete s sejanjem?

On: Sodrugi Stalin, po pravici povedano, dosedaj nismo še nič ukrenili glede tega."

Stalin je končno dobil popolno kontrolo nad Politbirojem, nakar je pričel razganjati svoje sovražnike in nasprotnike svojega režima na vse strani. Trockega je izgnal najprej v Sibirijo, potem pa v tujino. Ampak s tem ni bilo konec boja z opozicijo. Baš nasprotno, boj proti Stalinu se je faktično šele pričel, toda ne odprto, temveč prikrito, podtalno. Opozicija se je sedaj združila. Sestojala je iz mnogih vplivnih starih revolucionarjev, iz mož, ki so bili tovariši pokojnega Lenina in so skoro vse življenje revolucionirali. Opozicijo je vodil iz tujine Leon Trocki, ki ni imel samo veliko pristašev v Rusiji, temveč v vseh deželah. V boju so se poslužili vsakega sredstva, celo zveze z Rusiji sovražnimi državami, kakor se je opoziciji pozneje dokazalo pri famoznih izdajalskih procesih. Sabotaža se je vrisla noč in dan: tovarne, mostovi in druge zgradbe so letele v zrak, razdiralo se je železniške proge, uničevalo poljske pridelke in druge stvari, katere je lojalno delavstvo gradilo v potu svojega obraza. Priprave za drugo revolucijo so bile v polnem teku.

Koncem l. 1934. je opozicija umorila Stalinovega prijatelja Kirova, ki je bil važen komunistični funkcionar v leningradskem okrožju. Vlada v Moskvi je videla v tem umoru resno znamenje proti-revolucije, zato se je odločila, nastopiti z vso silo proti opoziciji in jo zatreti enkrat za vselej. Pričele so se intenzivne tajne preiskave. Zbiranje evidence proti zarotnikom je trajalo nad dve leti. Kirov je bil umorjen l. 1934., obravnava proti obtožencem pa se je začela šele l. 1936. Kirovov

morilec, mlad komunist, je bil ustreljen, Zinovjev in Kamenjev sta pa bila obsojena v izgnanstvo, toda na podlagi novih dokazov sta bila nato ponovno poklicana pred sodišče in obsojena na smrt.

Proti opoziciji so se vršile štiri obravnave. V prvi so bili glavni obtoženci Zinovjev, Kamenjev in Smirnov. Vsi trije so bili obsojeni na smrt in poleg njih še trinajst drugih zarotnikov. Obtožnica se je glasila, da so organizirali l. 1932. teroristični center, kateri je umoril Kirova in nameraval umoriti Stalina, Vorošilova, Molotova, Kaganoviča in nekatere druge vladne voditelje. "Center" se je organiziral na pobudo Leona Trockega.

Druga obravnava se je pričela avgusta meseca l. 1937. Ta obravnava je bila nadaljevanje prve. Obtoženih je bilo sedemnajst uglednih boljševikov. (Tej obravnavi je prisostvoval poslanik Davis.) Glavni obtoženci so bili Karel Radek, časnikar, pisatelj in politik, Pijatakov, pomožni komisar težke industrije, Livšič, pomožni komisar državnih železnic, Sokolnikov, bivši poslanik v Londonu in pomožni komisar v zunanjem ministerstvu, Muralov, visok častnik in Sreberjakov. Trinajst jih je bilo ustreljenih, Sokolnikov in Radek sta bila obsojena na desetletni zapor, Arnolda in Strilova pa je zadela manjša kazen.

Tretja obravnava se je vršila proti generalom rdeče armade. Država jim je dokazala zvezo s tujimi sovražnimi državami, s katerih pomočjo bi prevrnili Stalinov režim. Na smrt je bilo obsojenih osem generalov, med njimi mladi maršal Tuhačevski. Ta obravnava se je vršila tajno.

Četrta obravnava se je vršila proti 21 obtožencem. Med njimi so bili najodličnejši stari revolucionarji: Buharin, politik, filozof in pisatelj, Rikov, bivši premier sovjetske Rusije, Kristinski, nekdanji glavni tajnik komunistične stranke (pred Stalinom), Jagoda, načelnik policije, Zubarov, podkomisar za poljedelstvo in drugi. Sodišče jim je dokazalo, da so v zvezi s Trockim sabotirali državo, izdajali državne tajnosti sovražnim državam in izvršili več umorov, med njimi tudi umor slavnega ruskega pisatelja Maksima Gorkega. Na smrt je bilo obsojenih 18 obtožencev, trije pa na večletni zapor.

O teh procesih in krivdi obtožencev je mnogo različnih mnenj. V splošnem je svet

verjel v nedolžnost obsojencev. Govorilo se je, da se je iz njih izsililo priznanje zločinov, ki jih niso nikoli izvršili. John Gunther pobija take trditve in pravi, da so se obravnave vršile javno, katere so poslušali odlični diplomati, odvetniki in časnikarji iz vsega sveta. Ako bi obtoženci hoteli, bi lahko na glas zanikali obtožbe in slišal bi jih ves svet. Gunther nadalje pravi, da si ruski vladni krogi niso želeli teh procesov, kajti dobro so vedeli, da se bodo radi njih diskreditirali pred vsem svetom in zadali velik udarec ruski zunanji politiki baš v času, ko je Rusija potrebovala sodelovanja vsega sveta proti Hitlerju, toda se jim očitno niso mogli izogniti.

Zgodovinar Emil Ludwig, ki ni bil še nikoli naklonjen sovjetski Rusiji in Stalinu še manj, je zapisal o teh procesih:

"Veliko sem premišljal o teh procesih in dolgo časa nisem mogel verjeti, da bi se mogli veterani ruske revolucije, Leninovi tovariši v boju—in to celo pod vodstvom Leona Trockega!—tajno zvezati s sovražniki svoje domovine samo zato, da bi strmoglavili svojega osebnega in političnega nasprotnika diktatorja Stalina. Toda kot zgodovinar ne bi mogel jamčiti za nedolžnost obtožencev."

Pri drugi obravnavi, kakor že omenjeno, je bil navzoč poslanik Davis in o njej poročal predsedniku Rooseveltu in državnemu tajniku Cordellu Hullu. Davisa so ti procesi toliko bolj zanimali, ker je bil sam mnogo let kriminalni odvetnik. Za svoje spremstvo je vzel poznane ameriške časnikarje, ki so izborni poznavalci ruskih razmer. Med njimi so bili tudi Walter Duranty, Joseph Philips, Norman Deuel, Jim Brown, Spencer Williams, Henry Shapiro in več drugih. Za tolmača ruskih postav mu je zlasti dobro služil Henry Shapiro, kateri ima obširno znanje o ameriškem in ruskem pravu. On je namreč absolviral pravne študije na ameriški univerzi Columbij in rusko pravo na pravni fakulteti v Moskvi.

V poročilu državnemu departmentu in predsedniku (17. februarja l. 1937.) pravi Davis med drugim, da ni nobenega dvoma o krivdi obtožencev in da je država absolutno dokazala njihovo krivdo. Na obtožencih ni bilo opaziti nobenih znakov, ki bi dali misliti, da se je z njimi slabo postopalo v preiskovalnem zaporu. Domnevati, da so bil obravnave umetno scenirane, piše Davis, bi se reklo, da pre-

kaša sovjetska vlada v dramatičnem ustvarjanju genij samega Shakespearja. Vse izpovedi obtožencev so se ujemale do najmanjše potankosti, kakor skrbno sestavljen mozaik.

Poslanik je iskal mnenja o procesih pri mnogih diplomatih in časnikarjih in skoro vsi so bili enakega mnenja: da so obtoženci krivi in da ne bi ušli smrtni kazni v nobeni državi. Prosil je tudi sovjetsko vlado za več kopij sodnih zapiskov, katere je poslal v presojo odličnim ameriškim juristom. Zapiske sta čitala tudi Charles Warren, ki je bil pomožni zvezni pravdnik v Willsonovi administraciji, in Richardson, ki je vršil enako službo v Hoovrovi administraciji. Oba ta ugledna jurista, kakor tudi ostali, ki so brali angleške prepise sodnih zapiskov, sta izjavila, da je sovjetsko državno pravdnništvo dokazalo svoje obtožbe in po sovjetskih postavah obtoženci ne bi mogli biti drugače obsojeni kot so bili.

Davis je o procesih poizvedoval tudi pri Litvinovu, s katerim sta velika prijatelja. Po-

vedal mu je naravnost v obraz, da je Rusija zaradi čistk izgubila ugled po vsem svetu. Litvinov je poslaniku odkrito odgovoril, da ni imela sovjetska vlada nobene druge alternative, kajti v Rusiji ne sme biti nobenega izdajalca, ki bi kooperiral z Berlinom in Tokijem v času miru ali vojne. Prišel bo čas, je povdaril Litvinov, ko bo svet spoznal, kako dalekovidno je Rusija postopala, ko se je odločila iztrebiti iz svojih vrst vse one, ki so bili pripravljeni oslabiti sovjetsko moč v boju proti svetovnemu fašizmu.

Svet je dalekovidnost ruske vlade že spoznal. Litvinove besede so se že uresničile. V Rusiji danes ni Tisov, Petainov, Lavalov, Quislingov in Paveličev, v Rusiji je danes združen narod, kateri bo uničil največjega sovražnika človeštva, ki ga je še kdaj rodila mati—Adolfa Hitlerja in njegove nacijske kohorte.

(Dalje prihodnjič.)

Zadeva kritike

IVAN MOLEK

III

S PRVO SVETOVNO VOJNO je prišel širok in globok prelom. Čim bolj se oddaljujemo od zadnje vojne, tem bolj spoznavamo silno razliko med prejšnjim in kasnejšim časom. Razlika je vsestranska; v enem oziru je na bolje, v drugem na slabše.

V zadevi naše kritike je prišlo na bolje. Starokrajaska povojna kritika je—odkrila slovenske časnikarje in literate v Ameriki. Ali smo mi dorasli in se dvignili ali so se oni tamkaj pripognili k nam in nas prijazneje pogledali—ali kaj je bilo vzrok, ne bom zdaj spekuliral. Res je to, da nas je stari kraj priznal s tem, da je začel na debelo ponatiskovati iz naših ameriških listov in drugih publikacij. Ponatiskavali so vse, ne samo novic: naše članke, naše novelice, naše pesmi—kakor smo mi ponatiskavali iz starokrajških listov.

To medsebojno ponatiskavanje v prvih povojnih letih je tu pa tam povzročilo smešne incidente. Spominjam se, ko je Prosveta ponatisnila neko kratko reč iz ljubljanskega

dnevnika Napreja, mesec dni kasneje sem pa isto reč opazil drugič v Napreju. Pozabili so, kaj so objavili pred dobrimi petimi tedni! To me je nagnalo v smeh—ali bridko sem ga plačal čez dva meseca. Prosveta je objavila članek (naš prevod iz angleščine) o škandinavskih "fjordih," ljubljanski Naprej ga točno ponatisne, iz Napreje ga pa objavi Prosveta še enkrat!

Nikar ne mislite, da se to ne dogaja drugim. Dogaja se še danes. Komaj nekaj tednov je tega, ko je Prosveta vzela iz Glasa Naroda kratko vest o smrti nekega rojaka. Nekaj dni kasneje je bila ista vest spet v Glasu Naroda—točno posneta iz Prosvete. Amerikanski Slovenec je prav tako priden. Ponatisnil je iz Prosvete vest, ki je bila pobrana iz njegovega dopisa . . . Uredniki so vsekakor najpozabljeviši ljudje!

Zašel sem s pota. V zadnjih dvajsetih letih smo torej izšli iz ognja starokrajške kritike kot priznani časnikarji in literatje, čeprav smo še vedno amaterji. Zgodilo se je, da so

nekateri med nami celo stopili na literarno gredo v stari domovini—prav pred nosom ljubljanskih poklicnih kritikov. Da, osmelili so se s knjižnimi deli! Kritiki so te Amerikance začudeno pogledali in jim—potem, ko so jim prebrali različne levite, kakor vsem drugim—priznali mesto v slovenski literaturi. Zgodilo se je tudi to, da so v najstarejši in strogi literarni reviji v Ljubljani priznali tem ameriškemu “vsiljivcem” lepo in pravilno slovenščino—kolikor more pač biti “pravilen” mladi književni jezik, ki je še zmerom v razvoju.

S tem zaključim svoj precejšnji uvod, s katerim hočem “opravičiti” to, kar bo sledilo, namreč kritiziranje napak slovenskega pisanja v Ameriki, pisanja onih, ki prejema plačilo za to svoje delo.

Zapisal sem že v začetku te svoje razprave (marčeva številka Cankarjevega glasnika), da vsi oni naši amaterji v Ameriki, ki pišejo za liste, magazine in založništva, kakršna koli so, in zahtevajo ter prejema redno plačo ali honorar za to svoje delo, morajo biti izpostavljeni naši amaterski kritiki.

Odrasli smo otroškim hlačicam, ko smo rekli, da ni važno, kako pišemo, važno pa je, kaj pišemo. Danes vemo, da je—oboje važno. Tudi najlepša in najboljša vsebina izgubi vso vrednost, če je skrupcana v slabem jeziku, iz katerega na debelo zija neznanje slovnice, pravopisa in slovenskega sloga. Kaj boste rekli o kuharici, katera prinese na mizo dobre štruklje v umazani in oškrbljeni skledi? Lep jezik je lepa in čista posoda!

IV

Največja spaka v naši slovenščini v Ameriki so anglicizmi, angleška oblika.

Na prvi pogled bi bilo to nekaj naravnega, če pomislimo na dejstvo, da naši listi v tej deželi žive od angleškega, to je ameriškega tiska, ko je treba vse vesti prevesti iz angleščine in—zlasti pri dnevnikih—zelo hitro. Pa ni nobenega opravičila. Vprašanje je, če misliš slovensko ali angleško, kadar prevajaš. Tu je zajec v grmu. Ako misliš slovensko, bo prevod dober, če pa ne poznaš slovenske forme, boš prevajal besedo za besedo in stavek za stavkom—kakor prevaja za slovenske liste škandalozni “prevajalec” pri newyorškemu Flisu—in rezultat bo “hash,” nerazumljiva brozga. Kdor prevaja iz angleškega v naš jezik dobesedno, pokaže s tem, da ne pozna slovenske oblike,

zlasti pa ne tega, da v angleščini glagol lahko služi namesto samostalnika, samostalnik pa namesto pridevnika, v slovenskem jeziku pa ne.

Vzemimo naslov Adamičeve knjige “*Laughing in the Jungle.*” Kako boš to prevedel? Dobesedno z glagolom: Smejati se v džungli? Mizerija! Angleški glagol “laughing” je v tem primeru samostalnik in v slovenščini je treba to povedati s samostalnikom: Smeh v džungli.

Drugi primer: “*Mr. Wilson got a record vote.*” Samostalnik “record” je tukaj pridevnik, kar je v angleščini pravilno, toda v slovenščini moramo to povedati na popolnoma naš način: *Wilson je prejel največje število glasov.*

Ker smo že pri “votu” in angleškem pridevniku, naj pribijem še nekaj kozlov, katere večkrat opažamo v naših listih. To je dobesedno prevajanje “*Vote for Wilson*” v “*Volite za Wilsona.*” Kdor tako prevaja, ne razume pravega pomena slovenskega glagola “voliti.” Vsekakor ni še čital Prešernovega verza “Slovenci volijo si postave . . .” Po naše je, da “volimo Wilsona,” lahko pa “glasujemo za Wilsona” ali Petra Pajzlja!

Angleški stavek “*The United States Navy*” ima množinski samostalnik “States,” ki je v tem primeru obenem pridevnik. Slovenski lahko rečemo ali zapišemo “Združenih držav mornarica,” toda to je starinska in zelo nerodna forma, zato raje pravimo “*ameriška mornarica*” ali “*mornarica Združenih držav*”—ampak naši uredniki pri dnevnikih, ki nimajo časa niti smisla za lepo slovenščino, pišejo kar “50-50” ali napol angleško in napol slovensko: “U. S. mornarica!” Podobne polovičarsčine je še dosti med nami.

“*SNPJ farma!*” To se ponavlja in ponavlja. Angleška oblika “*The SNPJ farm*” je pravilna, v našem jeziku je pa to spakedranka. Malenkost!—boste rekli. Seveda je malenkost—če nam je vseeno, kako se piše naš jezik. Ampak bodite dosledni in pišite tako na vsej črti: Kovač Mica (namesto Mica Kovačeva), Amerika predsednik (namesto predsednik Amerike) itd. Se vam dopade? Ne! Kaj torej pomeni “SNPJ farma?” Okrajšava SNPJ je Slovenska narodna podporna jednota in ta okrajšava lahko velja za vse naše sklone; če pridenemo zadaj besedo “farma”—ali “bondi”

ali "konvencija" itd., na kar neštetokrat naletimo—dobimo smisel: Slovenske narodne podporne jednote farma. Ali tako govorimo? Ne, nihče tako ne izgovarja te reči. Pišimo torej, kakor navadno govorimo: Farma SNPJ (Farma Slovenske narodne podporne jednote, bon-di Slovenske narodne podporne jednote, konvencija Slovenske narodne podporne jednote)!

Pravilno prevajanje iz angleščine—ali katerega koli drugega jezika—v slovenščino je v tem, da vzameš pravi smisel in ga poveš v slovenski obliki. Nič zato, če presekaš angleški stavek in narediš iz njega dva ali tri slovenske stavke; nič zato, če angleški stavek obrneš naokoli—mnogokrat je to potrebno—in narediš začetek iz konca. Glavno je smisel.

Nič slabega ni, ako tu pa tam vpišemo angleško besedo v slovensko besedilo, da s tem poudarimo ali ponazorimo smisel; zlasti je to dopustljivo, če nimamo slovenskega izraza za kakšno tehniško reč. Bolja je tujka, kakor pa slovenska skovanka! Ameriška slovenščina je

sprejela že več ameriških besed za svoje—n. pr. farma, farmar, piknik, biznis, gazolin itd.—kar je dobro; vsekakor je bolje, kakor če bi za te izraze skovali nekaj svojega.

Med angleženje dalje spadajo ameriške rečenice, ki nimajo v slovenskem jeziku nobenega smisla. Na primer: "*Playing into the hands of exploiters.*" Če to prevedesh dobesedno, dobiš: "Igrajo v roke izkoriščevalcev." Kaj naj to pomeni po naše? Nič! Poiskati je treba nekaj sorodnega pri nas in najbližja naša rečenica je "*nasedajo na limanice.*"

Prihodnjič se lotim naših zapisnikov konvencij itd. Zapisniki niso literatura, jemljejo pa veliko prostora v naših glasilih in nekoč bodo važen dokument za zgodovinarja, zato bi morali biti spisani v dobri slovenščini—ne pa v škandalozni brozgi, kakor se dogaja v večini primerov. In zapisnikarji so dobro plačani za to brozgo!—

(Dalje prihodnjič.)

Pokopališki župnik

Tirolska pripovedka

Spisal CARL WOLF,
prevedel JOSEPH JAUCH

KO STOPITE IZ SKROMNE gorske vaške krčme na plan, uzre oko v skalo vsekane stopnice, ki vodijo na grič z majhno cerkvijo. Tam gori je najprijaznejši in najsončnejši prostor v okolici. Kraj obdajajo z gostimi smrekovimi in jelkovimi gozdovi pokrite gore. Po planinskih pašnikih so raztresene senene kopice, ki se zde iz daljave kot kupčki pepela in bistro oko opazi med njimi svetle premikajoče se pike: to je živina, ki muli planinsko travo.

Krasen razgled je z griča proti vzhodu in zapadu. Na vzhodni strani, kjer dela dolina ovinek in imajo sončni žarki neoviran dostop, je videti mnogo bujnega zelenja. V tej smeri se pride v trg, kjer se nahajajo okrajna sodnija, davkarija, žandarmerija in financarji. Na zapadni strani, kjer se dolina naglo oži in se strmo vzpenjajoče se skalne stene z neštetimi studenčnimi izvirkami vedno tesneje približujejo druga drugi, se pa nahaja letovišče, kjer se po

leti hlade meščani in radujejo ljubke, lahkonoge mestne gospodične. Zato uhajajo fantom pogledi najrajši na zapadno stran.

Vaški župnik noče, da bi mladina rajala in je ples prepovedal. Zato hodijo fantje dve uri daleč v višje ležeči zapadni del doline, kjer imajo drugačnega župnika in kjer je tudi nebo bližje in ljubi Bog bolj prizanesljiv.

V vasi imajo vpokojenega župnika, ki se je v svoji službi postaral. Ko je pred mnogimi leti nastopil svojo pastirsko službo, je bil mlad, čvrst mož, čigar srce je prekipevalo gorečnosti in ljubezni pa tudi razumevanja. Zato so ga njegovi farani kmalu vzljubili. Saj jim je lepo pridigoval v njihovem domačem narečju, jim v spovednici odpuščal grehe z resnim, a blagohotnim svarilom, se veselil z njimi vred na svatbah, poravnal spore med zakonci in spet priklical k življenju ljubezen, kjer je že tako rekoč vsahnila, tolažil obupane in žalostne in bil vrh tega najboljši kegljač v okolici.

In kadar je nastalo pomanjkanje mesa, je odrinil sam v gore ter se vrnil z gamsovo pečenko.

Ko se je postaral in obnemogel, je zaprosil za naslednika. Dobil ga je in obenem kot v župnišču in prostor pri skupni mizi. Njegov naslednik je bil tega vesel, kajti nasveti starega duhovnika so mu prihajali prav. Še posebno pa mu je bil stari župnik ljub, ker se je brigal bolj za mrtve kot za žive ljudi.

Za župniščem so ozke stopnice, ki vodijo na višje ležeče pokopališče in k cerkvi. Za cerkvijo stoji z lubjem krita poletna hišica. Edino pohištvo v koči je leseni stol, mizica in razpelo. Tja gori je zahajal sivolasi vpokojeni župnik sleherni dan, kadar je dopuščalo vreme. Iz poletne hišice je bil razgled čez vse pokopališče in stari župnik je odtod še enkrat doživljal svojo dušnopastirsko dobo z njenimi srečnimi in trpkimi urami, štel grobove svojih nekdanjih faranov, od katerih je bil marsikaterega i krstil in poročil in nazadnje pokopal, se pomenkoval z njimi kakor bi bili živi ter jim pravil novice iz vasi in doline, meneč: "Za dušno pastirstvo nisem več sposoben, bom pa pokopališki župnik."

Po leti so gomile polne cvetja, po katerem se preletajo brenčeče čebele in čmrlji. Iz doline se sliši klepet mlina in hreščanje vodne žage v gozdu, cerkvena ura v zvoniku pa daje tej godbi takt. Na košenini, ki se spušča po cerkvenem griču proti gozdu je videti neko dekle, ki pridno grabi suho seno v kopice. Nenadoma pa zadoni na nasprotnem pobočju krepko ukanje in deklica postoji in prisluhne, nato si pa odveže beli predpasnik ter ga trikrat zavihti nad glavo. Potem si z dlanjo zasenči oči in napeto zre na drugo stran. Čez čas se vriskanje ponovi še življše in radostnejše. Dekle se zadovoljno nasmehlja ter se spet loti svojega dela. Čez čas pa spet postoji in z mehkim altom zapoje:

*Sem gorjanska deklica,
gorjanca ljubim fantiča.
Gotovo Bog se je smehljaj
ko je ljudem ljubezen dal.
Drugače bi ne moglo biti,
da je moč ni prehvaliti.*

Stari župnik s tihim nasmeškom okrog uvelih ustnic poslušal mladenko. Z brevirjem v sklenjenih rokah in žarečega obraza se obr-

ne k grobu na desni, zaznamovanim z železnim križem ter spregovori:

"Kaj praviš na to, Pfundgruberica? Lepe stvari uganja tvoje dekle tam doli, kajne? Pri košnji misli na ljubčka, namesto na živino v hlevu, ki nestrpno pričakuje sveže klaje. Toda le mirno spi v svoji krsti, Pfundgruberica, kajti dekle ni slabo zadelo s svojo ljubeznijo. Baumkirchnerjev Sepp tam z odsončne strani je dober in priden fant in po očetu bo dobil lepo urejeno posestvo. V hlevu stoji pet krav, trije voli in drobnica. In tvoje dekle ima tudi balo pripravljeno, saj si jo ti sama pripravljala, ko si bila še živa. Škoda, da ti ni Bog podaljšal življenja. Pa on že ve, zakaj ni tega storil. Ampak zdaj moram pa k Gruberbauerju, kajti že dolgo nisem bil pri njem."

In starček počasnih, previdnih korakov krene okrog cerkve, se ustavi pri drugem grobu z železnim križem, se s težavo skloni k kotličku z blagoslovljeno vodo ter pokropi gomilo, govoreč:

"Gospod, daj mu večni mir in pokoj in večna luč naj mu sveti. Ti, Gruberbauer, se pa nikar ne obrni v grobu, ko zveš novico, da je tvoj sin prodal gozd pod hribom. Tudi jaz sem se sprva ustrašil, pozneje sem pa izprevidel, da je storil prav. Pomisli, petdeset tisoč goldinarjev je dobil zanj! Kaj bi porekel na to, če bi še živel! Ti si vedno trdil, da je bil vreden dvajset tisoč. A tvoj fant je dobil zanj petdeset tisočakov. In potem je kupil cerkvi novo bandero. Izvrsten dečko, ta tvoj fant."

Župnik se obrne k sosednji, s cvetjem okinčani gomili. "Gruess Gott, Ana," mehko spregovori. "Kajne, ti se nisi še prav udomačila v svoji tesni kamrici! Komaj pet tednov šele ležiš pod to gomilo. Tvoj Francelj je tudi še ves potr in obupan, zlasti, ker nima nikogar, kateremu bi mogel zaupati in potožiti svojo bol. Da, da, je res križ s to skrivno ljubeznijo, prav zares. Jaz sem vama videl na nosu, kako neznansko sta bila zaljubljena drug v drugega, toda drugi niso niti slutili tega. Pa tako mlada si morala umreti, sirota — sredi najlepše mladostne ljubezni. Toda le mirno spi v svoji hladni postelji, Franceljna bom pa jaz skušal prestreči, da se bo lahko izjokal na mojih prsih; potem mu bo odleglo. Kajne da, Annerl?"

In župnik na lahko prikima z glavo in odide naprej. Naposled se ustavi pri nekem

zapuščenenem grobu, katerega ne krasi križ ne cvetje. Župnik dolgo molče ogleduje zapuščenom gomilo, nato pa se odkrije in jo blagoslovi. Nato polglasno zapoje pesem o divjem lovcu:

*Gomila moja v samoti leži,
ne križ ne kamen je ne krasi.
Pokrili so me zgolj z zemljo,
ker revež sem bil, se razume lahko.*

*Sem gamsom gori v planinah sledil,
lišice v gozdu zelenem lovil.
Ko zadnjič sem se na lov podal,
gozdar mi je kroglo v srce pognal.*

*Gomila moja v samoti leži.
Pa kamrica groba pretesna se zdi.
Kako bi rad, preljubi ljudje,
na noge še enkrat, na sončne gore.*

Župnik poje, kakor bi hotel s tem potolažiti mladeniča, ki tu spi smrtno spanje. Fant je bil divji lovec, a je moral svojo strast plačati z življenjem.

Potem postoji pri neki otroški gomili, govoreč:

“Ti, Roserl, meni se zdi, da si v nebeški sreči popolnoma pozabila na ta svet. Saj bi ti ne pravil tega, če bi bila še tu doli, kajti otroci ne razumejo takih stvari. Ampak ti si zdaj angelček, kar je nekaj čisto drugega. Torej pojdi in stopi do svoje varhinje Matere božje in poprosi jo, da bi tvoji starši spet kmalu prinesli zibelko iz podstrešja. Kajti zdaj oče zahaja v krčmo, mati pa s sosedami obira druge ljudi. In prav kriččega paglavčka naj jima da Bog, da jima bo dal mnogo opravka in ju pridržal doma.”

Ko že odhaja, se še enkrat obrne in smehljaje zažuga s kazalcem, rekoč:

“Le glej, Roserl, da ne pozabiš, sicer te za-
tožim pri svetem Petru in on te bo prijel za
ušesce.”

* * *

O Vseh svetih po dolini često že brijejo mrzli vetrovi in kmetje morajo rešiti cvetje z grobov na toplo. Ob tem času često pokriva polja in senožeti bela zimska odeja. Ampak danes je videti, kakor bi se zima ne upala priti z visokih gora v dolino. Kajti sonce prijazno obseva polja in travnike in zlati jabolko na zvoniku ter se ogleduje v bleščečih cerkvenih oknih, kakor bi pozabilo, da je danes Vseh svetnikov dan. Grobovi so okrašeni s

cvetjem, trava še vedno zeleni in rožni grm v kotu pri zvoniku krasi nekaj poznih cvetov. Vaščani in kmetje z gorskih kmetij prihajajo posamič in v skupinah na pokopališče. Za starega župnika je današnji dan še posebno slovesen. Z občutki hišnega očeta, ki sprejema množico obiskovalcev, pozdravlja prihajajoče, jim pomaga krasiti grobove ter se z njimi prijazno pomenkuje. Pri tem ne pozabi na zapuščene grobove, katerih se nihče ne spomni; za vsakega ima svečico in cvetlico. Grob divjega lovca okraši s svežimi smrekovimi vejicami in s planinkami. Vaškega mizarja, ki ga zaloti pri tem opravilu, to tako gine, da obljubi, da bo mrtvemu divjemu lovcu naredil nagrobni križ.

Potem se množica razide. Zvonovi, ki so med dvanajsto in eno popoldne brez prestanka zvonili — po neki pripovedki se smejo duše iz vic to uro sprehajati po raj — spet utihnejo. Stari gospod je spet sam v svoji poletni hišici. V naročju mu počiva brevir, njegov pogled pa se sprehaja med okrašenimi grobovi. Nazadnje previdno odpre svoj brevir, kjer je stisnjen med listi šopek spominčic in štiriperesna deteljica. Nato se počasi dvigne in odide proti cerkvi. Tam se ustavi pred mramornato ploščo, ki je vzdana v steno in na kateri je vklesano besedilo:

*Ljubi Bog je poklical k sebi spoštovano
devico*

Magdaleno Haferin

*v cvetu mladosti, staro komaj pet in
dvajset let.*

*Vsi, ki so jo poznali, so jo ljubili; njeno
srce je bilo predobro za ta svet, zato jo
je njen angel varuh odvedel v nebesa.*

Župnik prečita napis od prve do zadnje črke, dasi ga zna že davno na pamet. Pri tem nežno boža mrzli kamen s svojo uvelo roko. Nazadnje se z muko skloni in položi svoj šopek na gomilo pri nogah.

“Gruess Gott, Lenerl!” mehko spregovori. “Moja ljuba, ljuba Lenčica! Glej, ta le šopek spominčic sem natrgal na gozdnem travniku, kjer sva se midva poslovila od ljubezni... Tam sem tudi našel to le štiriperesno deteljico. Pravijo, da prinaša štiriperesna deteljica srečo. Morda je res tako...”

Petdeset let je tega, odkar sva se naistem travniku poslovila — petdeset dolgih,

dolгих let. Odkar si ti umrla, Lenčica, sem sleherni leto prosil Boga: Ljubi gospod Bog, daj, vzemi me k sebi. Kajti kaj naj počnem tu doli na svetu sam, brez svoje Lenčice, katera nisem smel ljubiti. Toda leto je minulo za letom in jaz sem moral nositi svojo bol zaklenjeno v srce. Ampak zdaj sem našel poleg spominčic tudi štiriperesno deteljico... — O Lenčica, ko bi ti vedela, kako radostno mi bije srce. Lenčica! Lenčica! Morda me vzame ljubi Bog letos k sebi." Starčku se vsujejo solze po uvelih licih. "O, moj ljubi gospod Bog," vzdihne sklenjenih rok, "prosim te, lepo prosim..."

Stari gospod se počasi vrne v svojo hišico, sede, si položi brevir v naročje ter premika uvele ustnice v tihi molitvi. Iz doline prihaja šum potoka in veselo čebljanje deklet. Ura v zvoniku enakomerno bije svoj tik-tak, tik-tak. Na starega gospoda vplivajo ti glasovi kakor uspavanka. Kmalu mu spanec zatisne utrujene oči. Zdaj ga sanje povedejo nazaj v preteklost.

* * *

Vroč poletni dopoldan je. Zvonovi pojo radostnejše kot običajno. Tako se zdi mlademu študentu, ki sloni ob pokopališkem zidu in nestrpno pričakuje konca nedeljske službe božje.

Naposled se cerkvena vrata odpro in iz cerkve se vsujejo verniki. Najprej fantje, ki napravijo "špalir," skozi katerega morajo iti dekleta. Za njimi možje, nato žene in otroci. Kmalu je prostor pred cerkvijo spet prazen.

Mladi dijak še vedno stoji na svojem mestu. Naposled pride iz cerkve Hofreiterjeva Lenerl, brhka in cvetoča kot maj. Mladenka pomoči prste v kropilnik, pokropi družinsko gomilo, nato pa se napoti k študentu.

"Morda hudo grešim," pravi z ljubeznijo v očeh, "ko prosim nebeško mater, naj blagoslovi najino ljubezen in nama stoji ob strani v najini stiski. Toda meni bi počilo srce od žalosti, Hans, če bi ti postal duhoven. Jaz se ne maram ločiti od tebe, Hans."

Po dekletovih svežih licih drse svetle solze. Mlademu dijaku se krči srce od žalosti in bojazni, kajti danes mora govoriti z materjo in on ve, da bo ta pogovor usoden zanj in njegovo ljubezen.

Prizor se spremeni. Mladi dijak je v tesni izbi, kjer vidi pred seboj svojo mater, ki skrušeno kleči pred podobo Matere božje sedmero žalosti in ji ihte pripoveduje:

"Najsvetejša devica, ti veš, da sem si roke do krvi izgarala, ko sem delala za mojega otroka, da sem se prikrajšala za nešteto ur spanja in si pritrgovala od ust, da sem ga mogla poslati v šole. In glej, zdaj, ko bi se imela uresničiti moja največja želja, da bi moj sin postal duhovnik in poravnal mojo sramoto, so mu pa oči obtičale na Lenčici in misel, da bi postal služabnik božji se mu upira. Mati nebeška, daj, prosí svojega sina, da razsvetli mojega otroka in ga privede nazaj na pravo pot. Pomagaj mi, mati nebeška. Ne zapusti me v tej uri bridkosti."

Materina žalost globoko dirne mladega dijaka. Bled in vročičnih oči se ji po kratkem premisleku približa, jo objame ter ji zagotovi: "Ne jokaj, mati, saj bom postal duhovnik."

Speči starček globoko vzdihne. Toda že vidi v sanjah drugo sliko.

Mladi dijak stoji na gozdnem travniku, po katerem žubori med spominčicami bister potoček. Toda mladenič ni sam. V objemu drži Lenčico, s trepetajočo roko gladi njene mehke svetle lase in bridko ihti. Kajti mlada človeka sta pri pogrebu. Pravkar sta zabila zadnji žebelj v krsto njune ljubezni in sreče, da se zadosti zaobljubi njegove matere.

Nazadnje se dekle nežno izvije iz fantovega objema. Nato natrga šopek spominčic, jih nekaj zatakne fantu v gumbnico, ostale pa pripne sebi na srce. Potem ga objame, nežno poljubi na usta ter ga dolgo gleda v oči. Nato zašepeta:

"Vergissmeinnicht..."

Potem pa se obrne ter počasi odide proti gozdu. Mladi dijak stoji na mestu kakor okamenel in otožno strmi za njo, dokler je ne pogoltne gozd.

* * *

Sonce se že nagiba v zaton. Proti poletni hišici na pokopališču stopa mlada krčmarjeva hčerka, previdno noseč v rokah skodelico kave in okusen prigrizek za starega gospoda. Deklica se že raduje prijaznih zahvalnih besed starega župnika, ki jih je ob takih prilikah vedno deležna. Vesela postavi prineseno malico na mizo in že odpre usta, da bi pozdravila starega gospoda z "Gruess Gott," ko se nenadoma prestrašeno umakne. Kajti duhovnikov obraz je voščeno bled in njegove na pol priprte oči so posteklenele.

Dekletce se ihte zgrudi na kolena.
 "Jezus, Marija! Naš ljubi gospod župnik
 je umrl!"

"Ave Maria, gratia plena!" se tedaj oglasi večerni zvon in njegovi zvoki mehko done v poznojesenski večer.

Deset tisoč morskih prašičkov

FRANK ČESEN

PO LETI 1935. sem prebil nekaj tednov v okrajni bolnišnici v Detroitu, Michigan. To bivanje, o katerem sem tedaj pisal v "Prosveti," se mi je tako živo vtisnilo v spomin, da ga še zdaj ne morem pozabiti. Med svojimi papirji imam sledeče zapiske o njem:

Na obronku Detroitu se razprostira ob železniški progi precejšen kompleks ozemlja. Na njem stoje številna zidana večnadstropna poslopja. Vsa so živordeče pobarvana, izvzemši ogromne, v modernem slogu zidane pisarne, vsled česar so v živem nasprotju z zeleno okolico.

Vse naprave so obdane z močno železno ograjo, ki se razteza daleč tja na polje. Sončni žarki se odbijajo od sten, se zadevajo ob močna drevesa in tvorijo groteskne sence. Pred vhodom koraka stražnik strogega uradnega obraza. Nad njim se blišči v polkrogu pločevinasti napis "Okrajna bolnišnica."

Ko vstopimo v pisarno, nam pove uradnica, da sprejemajo v zavod le siromake od dobrodelnih organizacij in pa ranjence iz bližnje okolice. Zavod je čudna kombinacija: bolnišnica, blaznica in ogromna farma. Trenutno se nahaja v njem 1800 bolnikov obeh spolov, 3000 mentalno bolnih in 6000 brezposelnih brezdomcev. Vsa ta masa predstavlja ogromen laboratorij, v katerem eksperimentirajo mladi, komaj iz univerze došli zdravniki. Ti zdravniki so nastanjeni po različnih oddelkih in se menjajo mesečno. Pri zdravljenju uporablja vsak svoje metode, kar seveda vpliva na bolnike zelo porazno.

V oddelku 206 se nahaja 45 pacientov. Zastopanih je mnogo narodnosti in plemen. Črnci so razvrščeni ob steni. Vsled težkega dela po livarnah trpijo največ vsled opeklin. Nekateri so tu že po več let, udani v svojo usodo. Med njimi so različni značaji. Šegavi starček tam nasproti mene se vedno smehlja in šali. Drugi poleg njega pa čita biblijo. Ko pride do

psalma, zapoje na veliko jezo ruskega komuniste, ki ga moti pri čitanju revije "Masses."

Iz daljave se slišijo avtomobilske sirene, pomešane z vzkliki razigrane mladine. Tam vlada življenje. Trd je boj za obstanek. Negotovitost se izpreminja v obup—toda pojavijo se pa tudi svetli trenutki—svobodno se kretaš, dočim si tu pod strogo disciplino. Predpisi, hrana in enolični red ti grede na živce.

Iz premišljivanja me vzdrami močen glas:

— Kako kaj tvoja roka?

— Se obrača na bolje, mu odgovorim. Kaj je pa s teboj?

— Moje ime je Imar Ibram, mi pravi. Kot vsi imam tudi jaz svojo zgodovino za seboj. Po bolnišnicah se potikam že enajst let. Operiran sem bil že večkrat na možganih, toda zdi se, da brez uspeha. Rak mi razjeda življenjski sok. Živim le še od omamljivih sredstev. Vsako upanje je odveč. Smrt mi je za petami. Parokrat je že zamahnila, toda vsled mojega močnega ustroja se ji je kosa vedno skrhala. Pravijo, da imamo mi Turki troje obisti. Pogledj me—koliko misliš, da sem star?

— Okrog štirideset, mu odgovorim.

— Kaj še! Šest in petdeset, pravi. Moj ded je živel do stoindvajsetega leta. In Omar je nadaljeval svojo povest.

— Nekdaj sem bil že imovit in vpliven. Lastoval sem v mestu velik hotel. Imel sem ženo, otroke ter mnogo prijateljev—toda bolnišnice so me oropale vsega imetja. Prijatelji so me zapustili—žena tudi . . .

Omar je nekoliko počakal. V obeh se mu je zasvetila solza. V notrajnosti je bojeval hud duševni boj, toda svoja čustva je kmalu obvladal.

— Pa naj bo, saj jaz itak nisem več za rabo. Kaj hoče z živim mrtvecem! Tudi smrti ljen—in pozabljen. Človek že davno nisem več, se ne bojim, toda boli me, ker sem tako osam-

temveč le še suhoparna številka 38 brez pomena—študijski predmet mlečnozobih zdravnikov—morski prašiček!

Prišel je zdravnik, da mu zamenja obveze, jaz sem se pa odpravil dalje. Pogled mi uide skozi okno. Tam ob trotoarju sedi očitno slaboumnež. Z eno roko drži med prsti cigareto, z drugo pa maha po zraku ter venomer kriči: "Pšakref koljera—kurva . . ." Navzoči se iz njega norčujejo, on jih pa niti ne opazi.

Pride stražnik, prijazen dečko. Vprašamo ga o tem in onem. Radevolje nam pojasni marsikaj, da se nam ježijo lasje na glavi.

— Sifilitični oddelek, pravi, je najgroznejši. Udje odpadajo od telesa kot hruške. Nekoč sem našel zjutraj obe nogi na tleh, ki jih je bolnik zbrcal iz postelje in kljub temu je še živel dva meseca. Tudi oddelek za raka ni nič boljši. Smrt ima v teh oddelkih najbogatejšo žetev.

Šel sem naprej. Tam pri oknu leži paraliziran bolnik. Na šibkem, koščenem životu ima nasajeno ogromno glavo. Nekdo mu da v usta cigareto, ki jo strastno kadi, nad glavo mu pa brenči radio o žogometni bitki med detroit-skim in bostonskim baseballskim moštvom.

*

Ura je devet—luči ugasnejo. Kramljanje utihne kot bi odrezal. Sempatje švigne kot senca mimo tebe strežnica. Skozi okno piha prijetna nočna sapica. Sirena čikaškega vlaka mogočno zatuli tam v daljavi, iz elektrarne se pa čuje enakomerno brnenje ogromnih strojev. Nekje zastoka bolnik.

— Tiho in zaspil! se začuje z vseh strani. In bolnik zopet obmolkne, kljub silnim bolečinam. Tam v kotu se prične dreti triletni Jimmie, ker je zgubil desetico. Zopet se pojavi godrnjanje. Omar vstane in ga potolaži. Sledi mir. Komaj zaspimo, pa pripeljejo novega bolnika. Obraz ima obvezan, da se mu svetijo iz obvez le oči. Kot sem izvedel naslednji dan, jo je izkupil v avtni koliziji, ko se je peljal na žogometno igro. Od nasprotne smeri je pridrvel drugi avto, ga prekucnil v jarek in ga pustil ležati nezavestnega.

— Prokleti prasec, ko bi ga dobil v roke! pravi Fred. Toda njegovo upanje se bo težko izpolnilo.

*

Pot nas vodi dalje v mentalni oddelek. Tragedije se tu vrše za omreženimi okni.

Mlado dekcle leži na postelji, privezano z jermeni. Lase ima razmršene. Z izbuljenimi očmi nas gleda in preklinja, da se kar kadi. Mlado življenje ji je zastupila nesrečna ljubezen in pa—alkohol.

Tam v moškem oddelku si orjaški črnc predstavlja, da ima pred seboj sovražnika, zato neprestano suje v zrak z rokami, v enakomernem tempu. Pogled nanj je komičen, dasi tragičen. Na poti nas ustavi neka ženska in nas vpraša, če smo ji prinesli knjigo, iz katere bo delala punčke. Povemo ji, da jo prinesemo prihodnjič. Vprašamo jo to in ono. Odgovarja nam zelo pametno. Prosi nas, naj posredujemo pri upravi v prid njene svobode.—Pa ne pozabite, pravi, ker se mi mudi domov. Ko je pristopila druga ženska k nam, pa pravi prejšnja natihoma: — Ne govorite s to gosko, ker je nekoliko prifrknjena!

Tako se ponavlja naprej in naprej. Ne-pretrgana vrsta jih je. Povedali so nam, da je alkohol najhujši povzročitelj blaznosti—sad blažene prohibicije. Pošteni psihiatri bi seveda pronašli tudi druge vzroke, predvsem pa siromaštvo, socialno zlo.

Motne oči in topi pogledi so nas spremljali, ko smo odhajali.

— Nesrečni ljudje, pravim straži.

— Srečnejši so kot pa mi, pravi on. Živijo v drugem svetu—svetu pravljic, sreče in zadovoljstva. Vsak ima svojo fiksno idejo, ki jo smatra za silno važno. Njihovo duševno obzorje slika te ideje v fantastičnih barvah, vse drugo jim je deveta briga. Zato so na svoj način srečni.

Ko smo že pri vratih, zakliče še enkrat naša znanka: — Pa ne pozabite knjige za moje punčke!

Iz te žive mrtvašnice krenemo v oddelek brezdomcev. Šest tisoč razvalin življenja se tu bori za borno eksistenco. Ogromna večina izmed njih je starčkov, za katere ni mesta v tovarnah. Pa tudi mladi ljudje so med njimi. Uslužbenci jih enostavno imenujejo trempe. V tem babilonu vlada pravi dirindaj. Čuje se kričanje, petje in prerekanje, pomešano s kletvicami. Ozračje je nasičeno s tobakovim dimom. Pri mizah so v teku vsakovrstne igre. Mnogi čitajo detektivske zgodbe kar na posteljah, za spremembo pa se tudi stepejo in uslužbenci imajo z njimi mnogo posla. Tobak dobijo dvakrat na teden. Mnogi ga prodajo, z izkupi-

kom si pa kupijo brozgo. Fizično zmožne uposljujejo na polju, v delavnicah, kuhinjah in v bolnišnici, ostali pa posedajo, obujajo spomine na stare "zlate" čase in—čakajo smrti. Med njimi so tudi intelektualci. Možak z belimi lasmi, visoke postave in rožnatih očal se mi predstavi kot absolvent univerze.

—Študiral sem medicino, mi pravi. Ovčjo kožo (diplomo) sem imel takorekoč že v žepu. Pa sem stopil na čelo neke dijaške zarote in—moje karijere je bilo konec. Odšel sem nato na farmo mojega očeta, toda delo mi ni več dišalo. Moja vzgoja mi je uničila vso odporno silo. Sedaj se nahajam med to sodrgo, pravi in se obrne s prezirljivim pogledom na

žlobudrajočo množico, iz katere kljub dobrim zvezam, ki jih imam, najbrž ne bo rešitve.—Počasi in ponosnih korakov se je oddaljil od nas ter se izgubil med ostale, mi smo se pa spogledali z mešanimi občutki v srcu.

V splošnem so to pošteni ljudje; lopovi nimajo obstanka tu. Na smetišče jih je vrgla kriza, vendar pa še mnogi gojijo upanje in čakajo modernega Mojzesa, ki bo z magično palico udaril po skali in iz nje se bodo vsuli cekini. Uboge pare!

Sonce je še enkrat pogledalo izza oblakov na betežne siromake—še enkrat je oblilo mrka poslopja s svojo rdečo svetlobo—nato se je pa skrilo za obzorjem.

Dve sestri

I. J.

MMARTIN KLANČAR je krepak dečko, šest čevljev v vis, širokih pleč in mišičastih udov, plavolas in plavook, po naravi živahen, prijazen in korajžen fant. Seznanila sva se pred več leti ter si bila dobra prijatelja. Ob začetku velike krize pa je začasno izgubil delo in ker se mu je videlo brezplodno merjenje vele-mestnih cest za delom preveč dolgočasno, se je odločil podati na pot. Kam? "Ne vem, kod me bo nosilo in kje se bom ustavil," je dejal. "Grem, that's all. Potnega načrta ne potrebujem. Tukaj nimam kaj početi, to prisiljeno lenarjenje se mi upira, pa tudi drugače sem že sit te vaše dolgočasne metropole. In pa tisto cigansko ali potepuško nagnjenje, ki me je vodilo prvih pet let križem Amerike, dokler se nisem pred dvema letoma ustavil v Clevelandu, se me je zopet polastilo. Torej pot pod noge!"

Nekega jutra sredi maja je odrinil neznanj budočnosti nasproti. Obljubil mi je, da me bo redno obveščal, kod se bo klatil. Svoje obljube pa ni držal dolgo. V razdobju dveh mesecev sem dobil od njega tri razglednice, eno iz Chicaga, drugo iz Denverja, Colorado in tretjo iz San Francisca v solnčni Californiji; nato je umolknil ter molčal cela štiri leta. Oni dan pa sem dobil od njega daljše in prav zanimivo pismo.

"Ne zameri, ker Ti tako dolgo nisem pi-

sal," se je oprášal. "Saj veš: blodiš po svetu, vidiš nove kraje in srečavaš nove obraze, pa se tako zaposliš z opazovanjem, da ne utegneš misliti na kaj drugega. Poleg tega pa si samemu sebi vedno tako blizu, da si daš toliko opravka s samim seboj, da se ne utegneš zanimati niti za stare prijatelje, kaj šele za druge ljudi, ki si jih poznal. 'Stari sebičnež!' porечеš in ne zamerim Ti. Menda nam je v krvi, da tako radi pozabimo na svoje prijatelje, čim med nami in njimi nastane večja razdalja. 'Zdaj mi ne more več koristiti!' si misli človek o oddaljenem prijatelju ter polagoma pozabi nanj, posebno še, če nima prejalove sreče..."

Po tem opravičilu in po nekaj vsakdanjih vprašanjih, kako in kaj pri nas, je začel opisovati svojo vandrovsko pot preko Zapada in ob Pacifiku, ki se je naposled končala na neki farmi v senci mogočnega Mt. Rainerja.

Najprej se je ustavil v Chicagu, ki pa se ga je kmalu naveličal ter mahnil dalje preko zapadnih držav, dokler se ni končno ustavil v San Franciscu, kjer se je nekaj tednov grel na californijskem solncu. Toda od same solnčne gorkote se ne da dolgo živeti niti v Californiji in ker ni bilo dela zanj, je Martin zopet vzel pot pod noge ter se nameril ob pacifiški obali proti severu. Pot je opravil deloma peš, deloma na kolesih prijaznih avtomobilistov, pre-

nočeval pri gostoljubnih farmarjih, v cenenih hotelih manjših mest ali pa tudi kar na prostem, kakor je že nanoslo. Nazadnje ga je zaneslo v državo Washington, kjer je nekega večera v poznem poletju vprašal za prenočišče pri nekem ruskem farmarju, kar se je pozneje izkazalo za usodno za njegovo potepuško naturo.

Rus je bil prijazen in gostoljuben človek, kakor so Rusi vobče, imel je lepo polje in krasne sadovnjake, bil je vdovec in imel je dve hčeri, Sonjo in Natašo, ki sta vodili gospodinjstvo. Dekleti sta že prvi večer Martinu "padli v oči," zlasti starejša Sonja, temnolasa lepota resnega bledega obraza in globokih temnih in vedno zamišljenih oči, dočim plavolasa, modrooka, rožnolična in vedno radostno nasmejana Nataša izprva ni napravila nanj posebnega vtisa, nemara zato, ker mu je bila preveč podobna. Spričo tega dopadajenja, ki ga je bila našla Sonja v njegovih očeh, se mu ni bilo težko odločiti, ko mu je Rus predlagal, da bi ostal pri njem vsaj nekaj tednov, kajti dela je imel čez glavo, hlapca pa je bil pred nekaj tedni izgubil.

"Za kmetovanje nisem bil nikdar posebno vnet," mi je pisal navihani Martin, ki je bil odnekdaj namazan z vsemi mogočimi mazili, "zlasti potem, ko me je mestno življenje spredilo kot vsakega kmeta, ki ga zajame v svoje zaprašeno bleščanje; zato mi predlog gostoljubnega Rusa ni kar nič ugajal. Že sem se mu mislil prijazno zahvaliti za njegovo ponudbo, ko so se preko mize (bilo je pri večerji) srečale moje oči s Sonjimi globokimi, mehko sijočimi temnimi očmi, poleg nje pa je pokazala svoje drobne bele zobe Nataša ter se mi ljubeznivo nasmihala in — no da in odločil sem se, da ostanem, saj mi je mož navsezadnje obljubil tudi čedno plačo. Ali kaj plača! Dekleti, posebno Sonja, sta bili tisti sili, ki sta me zadržali, da nisem sledil svojemu potepuškem nagonu ter odvandral dalje! Sonjina resna, božajoča lepota me je bila vsega prevzela; ljubkost vedno nasmehljane Nataše me je mikala. Njuni telesi bi bili lahko vsakemu kiparju služili za model! Ali je bilo torej kaj čudnega, da sem ostal pri njih, jaz, ki itak nikdar nisem bil sovražnik ljubkega spola? Čudno bi bilo, če bi bil odšel dalje! Saj se mi

je vendar obetal, vsaj upal sem tako, zanimiv romanček!"

Tako se je Martin udinjal pri Rusu za hlapca, "samo za nekaj tednov," je računal fant, pa se pri tem precej uračunal. Ker je bil močan in priden dečko, priden posebno zaradi lepe Sonje, je bil Rus z njim jako zadovoljen. Ni pa bil z vsem tako zadovoljen Martin, to pa predvsem zato, ker se Sonja očitno ni mogla ogreti zanj, dasi jo je ob vsaki priložnosti nadlegoval z na moč vročimi in koprnečimi pogledi. Po drugi strani pa je vedno vesela Nataša v nekaj tednih postala od sile zamišljena, skoro otožna, očitno zato, ker ji Martin ni posvečal nobene posebne pažnje ter prezrl vse njene mehke, božajoče poglede in različne ljubeznivosti, s katerimi ga je obsipala. In kakor je postal Martin zamišljen ter kazal na moč potrta in trpeč obraz, tako je Natašin smeh postajal bolj in bolj ubit in na obrazu in v očeh ji je vsakdo lahko opazil veliko potrto, ki se je stopnjevala iz dneva v dan. Martin tega seveda ni opazil, ker je imel oči samo za resno, sicer prijazno, a nedostopno Sonjo, zato pa je to dobro opazila Sonja sama. In baš Sonja, ki se je Martin pri sebi pridušal, da jo bo osvojil, pa če si pri tem polomi parklje in kosti ter si razbije glavo, je v svoji iznadljivi glavici pripravila načrt, ki je imel zadovoljivo rešiti to zamotano trikotno zadevo.

Sonja je odklanjala Martinove nežnosti in ljubeznivosti enostavno zato, ker je ves za ljubezen razpoložljivi prostor v njenem srcu zavzemal mlad inženir, ki je bil šele pred kratkim dovršil svoje študije ter si našel začasno zaposlenje v Seattlu. Čim si bo našel stalno uposlitev, je vedela, bo prišel ponjo. Toda Nataša je bila očitno preko ušes zaljubljena v fanta, ki pa tega kar ni hotel videti, oziroma ni mogel videti, ker je imel oči samo na Sonji. In ker je Sonja ljubila svojo živahno sestro in bi ji rada vrnila nekdanji srebrni smeh, se je podala na delo, da odvrne tok Martinovih čuvstev od sebe na Natašo. To pa ni bilo lahko delo. Martin je bil odnekdaj v nekaterih ozirom velik trmoglavec, zlasti pa pri ženskem bitju, ki je znalo vzbuditi njegovo pozornost ter razdražiti njegovo domišljijo.

Zaman je Sonja vedno in povsod dajala prednost Nataši, zaman se je celo malo zane-

marila, da bi Nataša poleg nje toliko bolj s povdarkom cvetela, zaman je tudi opozarjala Martina na vse mogoče prednosti svoje sestre. Martin si je vbil v glavo, da si bo pridobil Sonjino ljubezen, pa če bi si moral pri tem polomiti kosti in razbiti glavo. Nataše slej ko prej niti videl ni, zanj tako rekoč sploh ni obstojala.

Sonja, brihtna glavica, pa je bila mnenja, da bi bila Martin in Nataša srečna drug ob drugemu, samo če bi se Martinu odprle oči, da bi videl srčkano in dobro Natašo v vsej njeni ljubkosti ter spoznal, da Sonja ni pravi ženski tip zanj, temveč Nataša. In sklenila je odpreti mu oči in dasi ni poznala jezuitskega gesla "Namen posvečuje sredstva!" je njen načrt vendarle temeljil na njem.

Nekega dne je brez pravega zunanjega povoda postala nenavadno ljubeznjiva proti Martinu. Na njegove vroče poglede je odgovarjala s sicer manj vročimi, zato pa božajočimi in obetajočimi pogledi. Martin, ki se v svoji samozaljubljenosti ni vprašal, kako je bila mogoča tako nenadna sprememba in kakšni motivi so jo privedli, je bil ves iz sebe od radosti. Saj je bil prepričan, da je Sonja naposled podlegla neodoljivim čarom njegove moškosti! In medtem ko je on tiste dni, (bilo je peti teden njegovega službovanja pri Rusu), žarel od prekipevajoče radosti, pa je Natašin drobni rožnati obrazek vidno venel in lesk njenih oči se je temnil, dokler ji sestra nekega večera v postelji ni zaupala nekaj, kar je njenemu obrazku vrnilo rožno rdečico prejšnjih dni ter vžgalo v njenih plavih očeh svetel plamenček upanja.

Nekega večera, ko sta bila sama v kuhinji, se je Martin osmelil ter položil svoje mišičaste roke Sonji okoli vitkega pasu ter jo prižehl k sebi. Dekle se ni upiralo, dasi njeno telo ni bilo prav voljno, le okoli ustnic ji je trepetal nedoločen usmev in v očeh ji je poblestevalo nekaj, kar bi bil človek presodil kot poredno veselje. Martin, ki se je imel za hudo izkušenega v takih zadevah, pa si je po svoje tolmačil ter šel še za korak dalje: poljubil jo je. Ona se ni branila. Pustila mu je, da jo je poljubljal do mile volje. In Martin pri tem ni občutil, da samo on poljublja, ona pa le molče sprejema njegove poljube.

"Tako se je romanček začel," mi je pisal

Martin in kar vidim ga, kako se je pri tem veselo hahljal, "ne da bi jaz, bedaček, slutil, da se bo končal vse drugače, kakor sem si zamišljal jaz."

Drugi dan se je Martinu zahotelo nekaj več od samih poljubov. Sestanka s Sonjo med štirimi stenami se mu je zahotelo. Svojo željo je zvečer zaupal mladenki, ki pa je ugovarjala, da bi kaj takega ne bilo previdno. S sestro sta spali skupaj v prvem nadstropju, poleg njune sobe je očetova spalnica, on pa spi v pritličju. Oče bi se utegnil zbuditi ter vse opaziti, pa tudi sestri se ne bo lahko izmuzniti. Nazadnje pa je na videz podlegla njegovemu strastnemu prigovarjanju ter mu obljubila, da ga bo ponoči posetila v njegovi sobi.

Bila je temna noč sredi septembra. Martin se je nemirno premetaval v svoji postelji ter si zdaj pa zdaj skušal kratiti čas s tem, da jo poskušal šteti zvezde, ki so v tisočih mežikale s temnega nočnega neba. V hiši je bilo vse tiho, kot da že vse spi, le zunaj na dvorišču je od časa do časa zabevskal pes. Martina se je prijemala vročica. Vsak čas mora priti k njemu! Vsak šum ga je navdal s strastnim pričakovanjem, ko pa je le ni bilo, je začel obupavati ter dvomiti, da bi prišla. Nemara se samo šali z njim, si je rekel in lotila se ga je mračna malodušnost. Ob pol enajstih je razočaran in jezen sklenil, da prihodnji dan odpove službo ter odrine dalje.

Ob enajstih so se vrata v njegovo sobo neslišno odprla in k Martinovi postelji je priplavala drobna senca. "Ti, Sonja?" je koprneče zašepetal Martin ter stegnil roke proti nji.

"Da..."

Vseda se je k njemu na rob postelje. Prsti so povedali Martinu, da ima preko nočne srajce oblečeno bombažasto nočno haljo. In nemo, brez besed, kajti sreča in razburjenje mu nista dala govoriti, jo je prižehl k sebi ter obsul njene hladne ustnice z žgočimi poljubi. Kako dolgo jo je poljuboval, pozneje ni vedel, dobro pa mu je ostalo v spominu, da se mu je potem, ko je postal precej podjeten, ročno izvila iz objema z izgovorom, "da mora iti" — obljubila pa je, da se v petih minutah vrne.

Poteklo je pet in še pet minut. Martin je postal že zopet nestrpen in malodušen. "Ušla mi je in ne bo je več nazaj!" se je bal. "Potegnili me je!"

Nato so se vrata zopet odprla, to pot dokaj slišno in zopet je priplavala k Martinovi postelji vitka senca, ki pa se je malce obotavljala in tudi ni takoj sedla na rob Martinove postelje kot poprej. Martin pa tega ni opazil, preveč krvi je že imel v glavi. Stegnil je roke po senci poleg svoje postelje, jo posadil poleg sebe, jo prižehl k sebi ter jo začel poljubljati kot iz uma. Dekle se je nehote rahlo upiralo. Sploh se je vse drugače obnašala kot poprej in tudi njene poprej hladne ustnice so postale čudovito tople ter mu začele celo vračati poljube. Martina je ta sprememba silno vzradostila. "Končno se je vendarle ogrela zame!" je zmagoslavno vzkliknil v sebi.

Toda mladenka je še vedno bila uporna. Martin se je malce začudil. Ali se ga boji? ...

"Nič se ne boj, srček, nič hudega se ti ne bo zgodilo," ji je zašepetal v uho. "Dovolj mi je, da smem piti napoj ljubezni s tvojih sladkih ustnic!"

Toda dekle je bilo kmalu premagano.

V Martinu je zavriskalo zmagoslavje.

"Prvikrat v svojem življenju sem osvojil devico!" piše Martin zmagoslavno v svojem pismu. "Njeni prvi poljubi niso bili niti oddaleč podobni poljubom, s kakršnimi te obsipajo izkušenejše, rafinirane ljubice! Pri vsem tem pa se nisem niti malo čudil čudoviti spremembi, ki se je bila zgodila z njo v pičlih desetih minutah — preje tako hladna, zdaj pa naenkrat topla in voljna! Še sanjalo se mi ni, da bi bilo kaj narobe. Tudi se nisem čudil, ker je po svojem povratku skoro ves čas molčala, mi samo sempatja zašepetala z nežno strastjo v ušesa: "I love you so much...", dočim je poprej govorila skoro na glas. Sploh nisem mislil na nobeno drugo stvar."

Mislite si Martinovo presenečenje, ko se je ob prvem jutranjem svitu zbudil ter uzrl poleg sebe zlatolaso Natašino glavico!

"Če bi bilo z jasnega neba treščilo vame ali če bi se bil kar na lepem spremenil v margarca," mi zatrjuje Martin v svojem pismu, bi ne mogel biti bolj presenečen ter buljiti bolj bedasto, kakor je bilo z menoj tisto jutro! Nisem vedel ali bi se jezil, klel ali smejal. Da sem bil neznansko potegnjen, mi je postalo takoj jasno. Tudi sem spregledal Sonjino igro. Zdaj sem šele uvidel, zakaj je sirotica tako porhrtevala, ko sem jo prižehl k sebi. Nedvomno

se je bala, da se bo sestrin načrt izjalovil. Zato je vzelo Sonji celo potem, ko je bilo že vse dogovorjeno, celih deset minut, predno jo je pregovorila, da se je podala na nevarno pot! Če bi me ne ljubila, bi gotovo ne bila tvegala toli nevarnega podjetja, sem si mislil in nejevolja, ki me je bila prevzela ob nepričakovanem odkritju, je začela plahneti. Vendar pa me je vseeno še jezilo, da sem bil tako nemarno potegnjen. Vso noč sem mislil, da objemam Sonjo, da je Sonja postala moja, ko se zbudim, pa najdem poleg sebe Natašo! Ali ni to vražja potegavščina, kakršno si lahko izmisli samo skrajno zvita ženska glavica?"

V tem se je Nataša zbudila. Ko je uzrla poleg sebe Martina, se je zdrznila, prebledela in v očeh ji je zaplahutala bojazen. Martin se je držal kot hudournno vreme. V očeh so se mu vžigale strele, čelo je imel oblačno, na obrazu nejevoljo.

Mladenka ga je nekaj časa strme gledala široko razprtih oci, v katerih se je zrcalil velik strah, nato se je z rokami prijela za čelo, si zakrila oči.

"God, what did I do?!" je zajejala. "Kaj sem storila?! Ah, Sonja..."

V njenem zadnjem vzkliku je zadrhtelo tožno očitjanje in Martina je genilo, da se je njegov obraz v hipu omehčal.

Potem se je Nataša žalostno zazrla v Martina.

"I loved you so (tako sem te ljubila) ..." je zašepetala in iz oči so ji privrele vroče solze. "Oh, I love you, I love you! Kaj morem za to? Ljubim te, zato sem poslušala Sonjo..."

Martinovemu samoljubju je vse to silno prijalo. Mlado, lepo dekle je tvegalo svojo dekliško čast, da bi si pridobilo njegovo ljubezen! To je zadostovalo, da bi ji bil lahko odpustil najtežje grehe, če bi jih imela. In njegov obraz se je razjasnil, zlasti, ko je nenadoma opazil, da je Nataša prav za prav mnogo ljubkejša od resne, tako hladne Sonje. In predno se je dobro zavedel, je že prisegal sebi, da Nataša prekaša Sonjo in da je moral biti udarjen s slepoto, ker tega ni poprej opazil.

Martin je objel Natašo, jo prižehl k sebi ter z nežnostjo, kateri se je celo sam čudil, odpoljubil solze z njenih lic in oči.

“Ne joči, ljubica!” jo je prosil. “Saj nisem hud in rad te imam . . .”

Natašin obrazek je zažarel kot bi bilo posijalo nanj tisoč pomladnih solnc in v očeh ji je zaigrala pomladna radost.

“Res?” je neverjetno dahnila vanj.

“Res!” je povdaril Martin, se ji zagledal v oči in jo mehko pogladil po laseh. “In nič ne lažem, ko ti rečem, da te ljubim. Res, samo tebe ljubim zdaj . . .” In čez čas je hudomušno pristavil: “Sonja pa naj se gre solit! . . .”

Natašin obrazek se je še bolj razgorel od nenadejane sreče in vzhičeno se ga je oklenila okrog vratu in prižela svoje tople ustnice k njegovim.

“Tako sem se bala, da sem zaman tvegala vse in da je bil Sonjin načrt blaznost, ki ne more prinesiti drugega kot sramoto in obup . . .” mu je zašepetala v ušesa, nato pa se mu rahlo izvila iz objema ter bosonoga po prstih odhitela v svojo spalnico k sestri.

Ko so sedeli pri zajtrku, je Sonja s hudomušnim in obenem zadovoljnim nasmeškom okoli ustnic opazovala sestro, ki je venomer sramežljivo pogledovala Martina ter ga vdano povpraševala, kaj še želi, in Martina, čigar oči so neprestano zaljubljeno božale s pogledi svežemu jabolkovemu cvetu podobno Natašo. Martin je to opazil ter jo skušal grdo pogledati, pa ni šlo, smeh in sreča sta ga preveč prevzela, da bi mogel grdo gledati. Toda ko je oče odšel na dvorišče, Nataša pa se za trenutek izgubila v kuhinjo, je stopil k nji ter jo prijel za rožnata ušesca.

“Ti . . .!” ji je zagrozil ter ji rahlo “navil uro.”

Sonja se je tiho zasmejala.

“Zahvalil bi se mi, ne pa me vlekel za ušesa, kakor bi ti bila storila kaj hudega . . .! Sam bi je itak nikdar ne odkril in našel poti do nje, kajti kot vsi moški tavaš okrog slep in siliš za stvarmi, ki niso zate, onih, ki so kot nalašč zate, pa niti ne vidiš . . .”

Martin se je veselo zasmejala, izpustil njeno ušesca, za trenutek pomislil, nato pa preprosto dejal:

“Bodi po tvojem — hvala ti!”

Sonja pa se je zresnila ter ga odkrito pogledala v oči.

“Morda ni bilo prav, da sem poslala sestro na tako tvegano pot, toda zgodilo se je

in če bi morala ona biti zaradi tega nesrečna, bi ne imela več mirne ure.” Vstala je, stopila k Martinu ter ga prijela za roki. “Martin, prosim te, glej, da je ne onesrečiš . . . tako lepa in dobra je, greh bi bilo onesrečiti jo! Obljubi mi to, sicer ne bom imela mirne duše . . .”

“Tako, najprej pride z grdo potegavščino, nato pa sentimentalno obžaluje, prosi odpuščanja in česa še ne!” se je poredno zasmel Martin, nato pa se zresnil ter tiho dejal: “Ne boj se, ker rad jo imam!”

In je še stopil v kuhinjo po poljub, nato pa odšel za očetom po dnevnem delu.

In potem? Naj govori Martin sam.

“Nekaj dni pozneje mi je dal stari mesečno plačo ter izrazil željo, da bi rad, da bi ostal pri njem preko zime. Star je že in dela je preveč za starega moža. Nataša, ki je bila zraven, je uprla vame plašen pogled. Jaz pa sem se hotel malo pošaliti. “Ne vem, ali bi ostal ali ne,” sem navidezno okleval. “V mestu bi nemara več zaslužil . . .” Nataša je prebledela ter se prestrašena stisnila k očetu, kakor pregnana golobica k človeku-rešitelju. “Ata, pa mu primakni nekaj dolarjev . . .” ga je v strahu prosila in ko jo je oče začudeno pogledal, se je zmedeno opravičevala: “Tako dober delavec je, takega bi bilo težko dobiti, ni res, Sonja?” se je obrnila v zadregi k sestri, ki je slonela med kuhinjskimi vrati ter se tiho smejala. No, stari nas je nekaj časa gledal kot zaboden voliček, nato pa mi je primaknil pet dolarjev k plači in jaz sem kakopak ostal, kakor bi bil tudi brez tega, saj sem Natašo le dražil . . . “Joj, kako si ne prestrašil!” je vzkliknila potem, ko sva ostala sama in sem ji povedal, da sem jo samo dražil. “Srce mi je hotelo skozi grlo ven!”

Tako sem ostal pri njih čez zimo. Bila je nepozabna zima. In ko je prišla pomlad, sem seveda še ostal. Stari me ni maral več pogrješati, sam od sebe mi je primaknil še petak, sicer pa sem ga tudi zaslužil, kajti vse delo, vsaj vse težje delo je počivalo na mojih ramah. Sredi maja pa mi je Nataša razodela nekaj, čemur pisatelj pravite ‘sladka skrivnost,’ nakar sem stopil k staremu, mu brez ovinkov povedal, da se imava z dekletom rada, da je najina ljubezen že začela roditi sadove in da bi bilo spričo tega najbolje, da naju nekdo zveže s poročnimi vezmi. Stari, ki ni bil

tako neumen, kakor se mi je bil videl spočetka, me je pogledal, se nasmehnil ter prikimal: "Kakor vesta..."

Zdaj gospodarim na farmi jaz. Starega smo pokopali pred dobrim letom in ga še vedno pogrešam, kajti prijazen in dober človek je bil. Našo hišo oživlja dvoje navihanih vražičev, triletna Sonja (to ime sva ji dala z Natašo iz hvaležnosti do Sonje, ki naju je na sicer dokaj tvegan in nepriporočljiv način tako lepo spravila skupaj) in dveletni Martinek, oba zares srčkana otroka (kako bi tudi ne bila srčkana, ko pa imata tako ljubko mater). Nataša se je iz jedva razprtega cvetnega popka, ki sem ga dobil, razcvetela v krasen cvet, ki bi ga ne maral izgubiti za vse na svetu. In življenju na farmi sem se tako privadil, da bi za noben denar ne maral več živeti v dimu in smradu industrijskih mest. Posebno se mi še dopade, ker je tod okoli mnogo sadovnjakov, krasnih gozdov in pa s sneženo kapo ovenčani Mt. Rainier, ki me spominja na go-

renjske snežnike in se ob njem počutim kot doma.

Sonja živi v Seattlu s svojim Johnom, ki si je bil našel še zadosti dobro službo. Počitnice vsako leto preživita pri nas. Lani sta pripeljala s seboj srčkano punčko, dala sta ji ime Nataša in ji je tudi podobna s svojimi zlatimi laski in nebeško modrimi očmi. Kadar se spomnimo tiste Sonjine potegavščine, ki na srečo vseh prizadetih ni končala tragično, kakor bi bila lahko, se Sonja navihano smehlja, Nataša še vedno sramežljivo zardi, John se krohota, jaz pa z žugajočimi pogledi obetam Sonji, da ji bom že še povrnil milo za drago. Da me potolaži, mi je lansko poletje obljubila, da bo dala svojemu prvemu sinu moje ime. Upam, da mu to ne bo škodovalo, da bi postal tako naiven, kakor sem bil — na svojo srečo — jaz.

Tako, vidiš, se je moja potepuška pot končala enkrat za vselej."

Priznanje, ki šteje. General Douglas MacArthur, poveljnik ameriško-filipinskih čet, ki tako sijajno branijo polotok Bataan pred japonskimi hordami in obenem eden tistih silno redkih zavezniških vojaških voditeljev, ki razumejo, da je tudi v današnji vojni napad najboljša možna obramba, je ob priliki 24. obletnice organiziranja rdeče armade osebno čestital Jožefu Stalinu ter med drugim zapisal:

"V svojem življenju sem sodeloval v nekateri vojni, dočim sem druge opazoval in natančno proučil vojaška podvzetja največjih vojaških voditeljev v preteklosti. Toda nikdar nisem bil priča in tudi zgodovina ne pozna tako uspešnega upiranja spričo tako silnih udarcev od strani dotlej nepremaganega sovražnika in tako poraznih protinapadov (kakršne je izvršila rdeča armada). Obseg in veličina tega napore sta mu dala obiležje največjega vojaškega uspeha v zgodovini."

Stalin je bil te čestitke najbrž vesel. Ampak njegov govor je dal razumeti, da niso čestitke dovolj, kajti ruski vojaki jih ne morejo rabiti namesto orožja proti Nemcem. Zato pričakuje od Anglije in Amerike več pomoči v orožju in municiji pa tudi—novo fronto

na zapadu, kajti Sovjetska Rusija je že dovolj dolgo sama odbijala navale Hitlerjevih armad.

VLOGA METROPOLE, kakor imenujemo clevelandsko slovensko naselbino—največje in v vseh ozirih najmočnejše, najživahnejše in najžilavejše slovensko središče v Ameriki—smo še pred nekaj leti zelo podcenjevali. Celotno Clevelandčani sami smo si bili v svoji skromnosti in sramežljivosti, ka-li, tako negotovi svoje prave vloge, da nismo vedeli, ali bi pisali *metropolo* z ušesci ali brez njih. Ampak zadnja leta so se ti dvomi razpršili in tudi zunanjemu gostu zadostuje en pogled na naše razgibano življenje, da spozna, da JE Cleveland metropola—srce in duša—ameriške Slovenije in da mora vsakdo, ki želi pridobiti ameriško Slovenijo na svojo stran, v prvi vrsti pridobiti—Metropolo in njeno zaupanje in dobro voljo. Potem šele lahko računa na uspeh.

For Victory...

Buy

UNITED STATES DEFENSE

BONDS ★ STAMPS

KNJIŽEVNOST

(Nadaljevanje z druge prednaslovne strani)

Naslednje poletje odide Aleksej spet v dolino na žetev. Ko se vrača, so gorska pota že zasnežena in pot je nevarna tudi vsled tolpe sestradanih volkov. Toda Aleksej se ne boji ničesar. Ko je že blizu doma, ga zavohajo volkovi in začne se divji lov. Ko pribeži Aleksej do doma, opazi skozi okno Jeleno v objemu nekega vojaka—nekdanjega tekmeca Danila, ki mu je bil obljubil, da se ne bo nikdar vrnil. Ampak volkovi so mu za petami in Aleksej ne utegne opazovati tega prizora skozi okno. Mladi mož udari po vratih in ko mu prestrašena ljubimca odpreta, ju zgolj ošvrkne z divjim pogledom, potem se pa povzpne po lestvi na postrešje. Kajti volkovi že vdirajo skozi vrata.

Danilo se obupno bori z volkovi, toda zaman. Aleksej ne misli na to, da bi pomagal nezvesti ženi in njenemu ljubimcu, temveč se vrže na tla ter se zarije z glavo v seno. Ko se zjutraj vrne v kočo, najde samo nekaj krvavih kosti, v sosedni sobi pa svoje dete, katero so volkovi po čudežnem naključju prezrli. Aleksej vzame premrto dete v naročje, zažge kočo ter se spusti po zasneženih potih v dolino.

Dete, ki je bilo vso dolgo noč izpostavljeno hudemu mrazu, mu spotoma v naročju umre. Aleksej pusti trupelce in nekaj srebrnikov na pragu cerkve v neki dolinski vasi. Nato odide težkega srca naprej. Kam? Kdo bi vedel.

Pot ga naposled zanese v Dalmacijo. Tam se ukrca na neko ladjo in nekaj let križari po svetovnih morjih kot mornar. Toda mornarsko življenje mu ne prija in nekega dne mu v nekem kanadskem pristanišču da slovo.

V Kanadi se seznanj s skupino Rusov in živi v njihovi sredi dalj časa. Potem si najde delo v nekem drvarskem naselju, kjer spet stopi na njegovo pot neko dekle. Ampak tudi to pot ima tekmeca v osebi nekega Finca, ki ga neke temne noči s sekuro napade iz zasede. Aleksej ima srečo, se umakne pred smrtnim zamahom in nato premikasti tekmeca do nezavesti, ga pusti v snegu in zbeži.

Pot ga vodi v Združene države. Ustavi se v neki rudarski naselbini v Pennsylvaniji. Tam se seznanj z moravskim dekletom Ljudmilo. Tudi tu ne gre brez boja, ampak Aleksej nazadnje zmaga in Ljudmila postane njegova žena. Pozneje se preselita v Cleveland, kjer si ustanovita dom in začneta vzgajati številno družino.

Zgodbo zaključi epizoda s čudakom Martinom Kobom, ki prestraši Alekseja z izmišljenimi storitvami o strojih za posnemanje prstnih odtiskov, ki baje vedo za vse človekove grehe, prestopke in zločine ter jih avtomatično razkrijejo. Aleksej nenadoma začuti težko pezo krivde za smrt svoje nezveste prve žene in njenega ljubimca—ker jima ni skušal pomagati—in otroka, dalje za finskega tekmeca, ki ga je pustil nezavestnega v snegu, kjer je najbrže zmrznil itd. Zato vrže Kobu v brk, da laže. Kob se razburi ter lopne Alekseja z laterno po glavi. Alekseja odpeljejo v bolnišnico, kjer sanja strašne sanje, v katerih razkrije stroj iz Koboove domišljije vse njegove "zločine." Ampak ko se zbudi iz nezavesti, vidi ob svoji postelji svojo ženo Ljudmilo in pa Martina Koba, ki ga s solzami v očeh prosi odpuščanja in ga zagotavlja, da je imel prav—tista o stroju za je-manje prstnih odtiskov je bila bosa.

Aleksej se oddahdne in mirno zaspi. Povesti je konec.

"Mož z Balkana" je prav zanimivo in napeto pripovedno delo. Napisano je v lepem in lahko razumljivem slogu. Značaji, katere obdeluje, so načrtani v krepkih potezah. Moti pa, ker je preveč stvari popolnoma prepuščenih čitateljevi domišljiji. Tako na primer čitatelj nikdar ne zve, kdo je bil napadalec, ki toliko da ni umoril Jelene. Vzlic temu je treba reči, da je povest "A Man from the Balkans" izredno zanimivo pripovedno delo in da v polni meri zasluži, da se jo toplo priporoči.

Kako dober in posrečen je prevod, ne vem, ker dela nisem čital v originalu.

I. J.

* * *

MAJSKI GLAS. XXII. zvezek, letnik 1942.
Izdala in založila Jugoslovanska delavska tiskovna družba (Proletarec), Chicago, Ill. Cena 25c

"Proletarčeva" založba je spet pred nami s to zanimivo prvomajsko revijo, ki se je tekom let zelo priljubila slovenskim delavcem v Ameriki. Kakor vedno, tako je tudi to pot njena vsebina prav zanimiva in pestra. Urednik Frank Zaitz je napisal uvodnik "Pomlad v krvi," Katka Zupančič je prispevala zanimivo črtico "Moderni brlogar," Etbin Kristan razmišljanja pod naslovom "Časovni utrinki," Ivan Molek satiro "Žarek iz Čičarne," dočim je Math Petrovič napisal članek "Kontrola cen in inflacija," Joško Oven pa spis o Janezu Vivodi; dalje ima Anton Slabe članek "Ljudje

in vojna," Zaitz spis o Etbinu Kristanu pod naslovom "Plodovito življenje," Zvonko A. Novak piše o "Japonski in Japoncih," dočim je Louis Beniger prispeval črtico "Tako so sklenili," Anton Garden pa članek "Politična akcija ameriškega delavstva"; Frank Česen je načel vprašanje "Mi in Rusija," Z. N. piše tudi o srbskih četnikih ("Hitlerjev strah v Jugoslaviji"), Janko Zega ima črtico "Desetnik Loman," John Olip zgodbico "Grbasta dolina in njeni ljudje," Anton Shular opis "Okrajni

dom," Filip Godina piše o "divji stavki" v Indianapolisu pred več kot tridesetimi leti, Anton Vičič je zastopan z zgodbico "Prvi maj dveh ljubečih se src in njunega deteta," Frank S. Tauchar s satirico "Znamenita osebnost," Martin Judnich pa s kratkim spisom "Dandanes pisati o pameti je težavno, nehvaležno."

Revijo, katero krasi tudi lepo število zanimivih slik, toplo priporočamo vsem ljubiteljem zanimivega in poučnega čtiva.

Kulturna kronika

Cleveland. — Dramsko društvo "Ivan Cankar" je v nedeljo dne 19. aprila vprizorilo na odru Slovenskega narodnega doma na St. Clair ave. Tone Seliškarjevo štirideskano tragedijo "Kamnolom." Prireditev je bila dana v korist Cankarjeve ustanove in Cankarjevega glasnika.

To delo je že prilično znano, saj je bilo že nekajkrat igrano na naših odrih v Ameriki. Pisatelj je v njem naslikal arogantnega industrijalca, ki si domišlja, da mu daje njegovo bogastvo pravico, dominirati socialno in družinsko življenje podrejene mase delavstva. Konča se z veliko družinsko tragedijo, ko žena delavca Milana pod vplivom delodajalca Alfreda umori svojega moža. Drama ima manjše hibe, ki pa se z lahkoto popravijo. Milanovega in Lizinega otroka je pisatelj obdržal skritega, toda zdi se, da bi otrokova navzočnost ob koncu tretjega dejanja napravila močnejši vtis. Tudi bi bilo bolje, da prihiti ljudstvo ob koncu istega dejanja na oder, kakor da se čujejo samo koraki. Prizor med Alfredom in Lizo v četrtem dejanju je dolg, zato bi bilo dobro, ako bi ga spremljale vremenske motnje—nevihta s strelo in gromom. Lep pa je konec, ki na miren način prepusti sodbo inteligentnemu delavstvu in njihovem voditelju.

Vlogo delavca minerja je igral Milan Medvešek, ki je dobro pogodil tip inteligentnega delavca. Le v prvem dejanju, v prizoru s svojo ženo Lizo bi bil lahko nekoliko čustvenejši, nežnejši; in v tretjem dejanju je nastopal nekoliko preveč sigurno za slepca. Drugače je igral to težko vlogo dobro in z razumevanjem. — Njegovo ženo Lizo je igrala Florence Jeraj-Slaby, ki je igrala to vlogo že enkrat poprej pri "Verovšku" in je bila tudi to pot izvrstna. V prvem dejanju se je zdelo, da jo nekaj zadržuje, v drugem in tretjem dejanju pa se je sprostita in v četrtem dejanju je bila kar sijajna. V svoji nehvaležni vlogi je mojstrski doživljala in portretirala lahkoživo, zapeljano in razočarano mlado ženo. — Milanovega očeta Adama je igral Andrew Božič, ki je dobro pogodil tip vestnega in razumnega očeta in delavskega organizatorja; če bi bil njegov jok v nekaterih trenutkih bolj zadržan, bi bil še učinkovitejši. — Vlogo obratovodjo Alfreda je

imel Vatro Grill, ki je bil dober kot oblasten delodajalec in zapeljivec. Pavzo v tretjem dejanju, ko se gre Liza preoblačiti bi lahko porabil previdnejše in pri umoru bi lahko pomagal naravnjeje. Izvrsten je bil v četrtem dejanju v prizorih z Lizo, ko je imenitno pokazal tip brezsrčnega oblastneža. Vlogi Lize in Alfreda zahtevata dva močna in zanesljiva igralska karakterja in Jerajeva in Grill sta tej zahtevi popolnoma zadostila. — Ugajali so tudi John Čeh v vlogi paznika, Anton Eppich kot stari delavec in Frank Kokal, John Evatz, John Kokal, Frances Tavčar, Jean Turkovich, Katarine Jurman in John Kriebel kot delavci in delavke.

Režiser je bil Vatro Grill.

Igra je napravila zelo dober vtis na navzoče in igralci so bili deležni aplavza med igro in po igri. Igralcem, režiji in dramskemu društvu "Ivan Cankar" smo lahko hvaležni za užitek, ki so nam ga nudili z vprizoritvijo "Kamnoloma."

Udeležba je bila za Metropolo precej pičila.

L. Kaferle

Pevski zbor Jadran je v nedeljo dne 26. aprila vprizoril na odru Slovenskega delavskega doma na Waterloo road tridejansko oporeto "Darinka, cvet deklet." V opereti so nastopili Florence Unetich kot Darinka, Ludwig Sanabor kot gostilničar Birtič, Tony Primc kot slikar Milan, Steblaj kot natak, Florence Jeraj-Slaby kot dekla Katra, Peter Šter kot krojač Jožek Šivar, Joe Godec kot vladni svetnik Gričar in Joe Planinc, Frank Zakrajšek, Leo Wolf, Ivan Sterle, Jennie Primc, Eleanore Šter, Edith Prinčič in Helen Prinčič kot dijaki oziroma dijakinje in slikarji. Dirigiral je zborov pevovodja Vlado Malechkar, režiser je bil J. M. Steblaj, pri klavirju pa je bil Edwin Kužnik.

Opereta se je "Jadranu" prav posrečila in njegovi pevci, pevke in pevovodja so z njo dokazali, da se pridno vadijo in da smemo od njih pričakovati še marsikaj lepega. Udeležba je bila vzlic krasnemu spomladanskemu vremenu izredno lepa.

X. Y.

MAKE EVERY PAY DAY

BOND DAY

JOIN THE PAY-ROLL SAVINGS PLAN